

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2020. szeptember
XXVII. évfolyam 3. szám

Tizenegy újpesti csecsemő néz ránk a múltból. Gyári munkásnők kicsinyei, többnyire Erzsik, Lacik, Ilonkák, Jancsik, Évik vagy Ferkók. Egyikük vidáman integet, egy másik édesdeden alszik és olyan is akad a második sorban, aki keservesen sír az édesanyja után. Mindannyian „Stefánia-gyerekek”. Hat hetet tölthetnek ebben az ingyenes, derűs bölcsődében, ahol a dajkák ölelő karja és a csordogáló langyos tej illata elfeledteti velük a mamahiányt. Az ország első anya- és csecsemővédelmi intézménye 1916-ban nyílt meg Újpesten, a Petőfi Sándor utca 2-4. szám alatt, a későbbi gyermekkórház, illetve gyermek szakrendelő helyén.

Az anya- és kisdédóvó intézményt Károlyi Lászlóné Apponyi Franciska alapította, a későbbi országos hálózat azonban Stefánia belga királyi hercegné védnöksége alatt működött. Ő volt, akiről palotát, tortát és vagdaltot is elneveztek, és aki a tragikus sorsú Rudolf trónörökös özvegyeként Lónyay Elemér oldalán találta meg a boldogságot. A gépsorokon, gyárudvarokon dolgozó, kispénzű fiatalasszonyok és leányanyák számára hatalmas segítséget jelentett, hogy csecsemőjükre képzett védőnők vigyáztak. A szegénysorsú törvénytelen és törvénytelen gyerekek jól megfértek egymás mellett, mindannyian friss pelenkában, példás tisztaságban füleltek a gyári szirénára, alig várva hogy a műszaknak vége legyen. □ Barta Flóra

Anya- és csecsemővédelem Újpesten

az Újpesti Napló cikkeiből válogattunk

„Kívülről alig sejtené az ember, hogy milyen áldásos intézmény működik az épületben a Petőfi és Kassai utca sarkán [...] Tárnok János az intézmény kiváló gondnoka végigkalauzolt bennünket az épület-tömbön, megmutatta a csecsemőotthon minden zugát, ahol kétségkívül a legmodernebb és legteljesebb felszereléseket találtuk. Az intézet dr. Joon Károly, dr. Erdélyi Ede és dr. Semsey Zoltán vezetésével állandó rendet tart fenn, természetesen az orvosi kezelés teljesen díjtalan. [...] Az intézetet a 120 milliós városi segélyből és házbérekéből tartják fenn. Most hozzák rendbe az épület többi részét, ahol csecsemő napközi otthont létesítenek. A Stefániánál jelenleg azokat ápolják jobbára, akik a szülőotthonban szültek, és szűkös anyagi viszonyaik miatt ott töltik a hat heti kíméleti időt.” (1926. május 15.)

„Három évvel ezelőtt gróf Károlyi Lászlóné az Újpesti Stefánia Szövetség megalapítója leköszönt a szövetség elnöki tisztéről s ezidőtől az anya és gyermekvédelem humanus intézete beszüntette működését. [...] az egykor virágzó, most dermedtségre kárhoztartott intézet érdekeit és ennek magasztos feladatait önzetlenül szívükön viselő érdekeltségek elhatározták, [...] új életre támasztják és rendeltetésének visszaadják az újpesti gyermekvédelem szempontjából nélkülözhetetlen intézményt. [...] A fáradozásnak meglett a gyümölcse. Vass József népjóléti miniszter méltányolta e nemes megmozdulást és csakhamar hozzáfogott annak realizálásához. [...] aminek eredménye, hogy már 1926. év december hó 19-én összeül az alakuló közgyűlés, megejti a tisztikar megválasztását, melynek során egyhangú lelkesedéssel gróf Károlyi Lászlónét, a szövetség nagynevű és hervadhatatlan érdekében gazdag alapítóját a szövetség örökös védőjévé, dr. Semsey Aladár polgármestert elnökké, dr. Kis Sándor ügyvédet társelnökké, Darvas Bertalan tanácsjegyzőt, a város szociológiai ügyosztályának vezetőjét ügyvezető igazgatóvá, Keller József kiküldött miniszteri

biztost örökös tiszteletbeli taggá, dr. Csík József róm. kath. plébánost, Mády Gyula ref. lelkészt, dr. Szalay Sándor városi főügyészt, dr. Miklós Antal és dr. Ugró Gyula ny. polgármestereket, Laschrik Antal gyárost, dr. Fadgyas Gyula városi főorvost, dr. Elek Pál gyógyszerészt, dr. Simay Ernő ügyvédet, dr. Zámor Rezső kir. közjegyzőt, Mihályi Ferencet, a szociáldemokrata párt titkárát, dr. Szabó Béla gyógyszerészt, Liszauer Lajos táblabíró, Arányi Adolf és Türrh István kereskedőket igazgatósági tagjaivá választja. [...] Meg kell említenünk, hogy még jóval a Szövetség megalakulása előtt egy közgyűlés élén dr. Kis Sándorral egy végrehajtó bizottságot küldött ki a Stefánia talpraállítása érdekében. Csakhamar megkezdte működését az anyák otthona, mely jelenleg 15-20 szegény szoptató anyának nyújt körülbelül hat hétig terjedő időre teljes és ingyenes ellátást. [...] Megnyílt a csecsemők napközi otthona is, ahol a munkába járó anyák csecsemőit meleg szeretettel gondozzák, ápolják és táplálják egész napon át az anyákat helyettesítő szakavatott ápolónők. A csecsemők ambulatóriuma [...] dr. Erdélyi Ede igazgató-főorvos szakavatott vezetésével naponként számos beteg és egészséges gyermek vizsgálatát látja el. Mintaszerűen folyik az anyatejhez nem jutható csecsemők tejellátása is. A tej és a szükséges tejtermékek orvosi vizsgálat után, orvosi recept alapján a város számlájának terhére mérsékelt áron, vagy teljesen díjtalanul kiszolgáltatva. Említésre méltó még a már szintén működésben lévő anyák iskolája, ahol a fiatal anyák nyernek szakszerű oktatást a gyermek neveléséről és ápolásáról...” (1927. január 15.)

„Az országos átlaggal 17,4% szemben, 15,48% volt Újpesten a csecsemők halálozási arányszáma. [...] A Stefánia Szövetség célja az ártalmas betegségek elhárítása és azok megelőzése. A prevenció. Az újpesti Szövetség mindegyik intézménye a védelmi rendszer egy-egy őrállomása. A védőintézet, az anya- és csecsemőotthon, a tejkonyha és a csecsemőkórház.” (1933. július 8.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelt elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
BARTA FLÓRA *fordító*
FORGÁCS ANDRÁS *okl. gépészmérnök*
DR. HIDVÉGI MÁRIA *történész*
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,*
gimnázium-igazgató
IVÁNYI JÁNOS *okl. építőmérnök*
JÓKAI MÓR *író*
KELECSÉNYI KRISTÓF *művészeti-*
történész
DR. KÖRÖS ANDRÁS *ny. kúriai bíró*
PERKÓ MAGDOLNA *ny. tanár,*
szakközépiskola-igazgató
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,*
szerkesztő
DR. SZÉKELY MÁRTON *építész*
SZÖLLŐSY MARIANNE *helytörténeti-*
gyűjtemény-vezető
TARCSI-VERES ATTILA *az Újpesti*
Főplébánia korábbi kántora
DR. TÓSZEGI ZSUZSANNA
c. egyetemi docens (ELTE)
DR. UGRÓ GYULA
Újpest város első polgármestere

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2020. szeptember
XXVII. évfolyam 3. szám

Anyák, dadák és babák az újpesti Stefánia Szövetség otthonában (részlet)
(Fotó: Magyarország, 1927. augusztus 4-i szám, FSZEK Budapest Gyűjtemény)

1	BARTA FLÓRA <i>Stefánia-gyerekek</i>
2	<i>Anyá- és csecsemővédelem Újpesten</i> Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
	Tanulmány
4	TÓSZEGI ZSUZSANNA <i>„Áldott legyen, áldott, ki ezt kigondolta”, Károlyi Lászlóné Apponyi Franciska</i>
7	HIDVÉGI MÁRIA – KELECSÉNYI KRISTÓF – SZÉKELY MÁRTON <i>Az Aschner-villa, A Tungsram igazgatói lakóépületének története</i>
11	PERKÓ MAGDOLNA <i>100 éves a Kanizsay Dorottya Leánygimnázium, 3. rész</i>
	Közlemények
13	DR. UGRÓ GYULA <i>Újpest híre</i>
14	FORGÁCS ANDRÁS <i>A Tungsram féle dupla csavar!</i>
16	TARCSI-VERES ATTILA – IVÁNYI JÁNOS <i>Az újpesti Egek Királynéja római katolikus templom orgonája</i>
19	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>Újabb epizódok Aschner Lipót életéből A pénzszekevény titka</i>
21	DR. KÖRÖS ANDRÁS <i>Szemelvények dr. Fraknó Gyula ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 6. rész</i>
23	JÓKAI MÓR <i>A női honvédbadnagy (részlet)</i>
	Híres újpestiek
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Szemerédy (Szemrád) Béla</i>
	Interjú
28	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Döntésem egy élethosszig tartó kapcsolat elindítója volt</i>
32	Helytörténeti hírek

„Áldott legyen, áldott, ki ezt kigondolta” Károlyi Lászlóné Apponyi Franciska

A címadó verset Benedek Elek írta gróf Károlyi László feleségéről, a nagysikerű Margit-virág ünnep kapcsán. Hogy mi történt 1912. május derekán? A népszerű Jó Pajtás című lapban Franciska grófnő 11 éves leánya, Károlyi Fruzsina már az előző nyáron közhírré tette: „Az én édesanyám sokat gondolkozik azon, hogyan lehetne az elhagyott gyermekeken és a magukra hagyott cselédeken segíteni. Most egy nagyon szép gondolata van. Virág-ünnepet akar rendezni jövő tavasszal, májusban Budapesten a szegény gyermekek és a cselédek javára.” Fruzsina margitvirágok ültetésére és képeslapok, rajzok készítésére buzdította kortársait.

A XX. század elején a nélkülözéstől szenvedő tömegek megsegítésére Károlyi Lászlóné páratlan ötlettel állt elő: a fővárosban minden kirakat, erkély, ablak, vendéglői és kávéházi asztal, automobil és ke-

rékpár legyen feldíszítve margarétával, a könyörület és irgalom virágával. Franciska grófnő – „Az Ujság” tudósítója szerint a magyar arisztokrácia legszebb asszonya – még a belügyekért és a közlekedésért felelős minisztereket is rávette, hogy engedélyezzék a virágárusítást és a kapcsolódó rendezvényeket.

A budapesti virágnapról a sajtó részletesen tudósított. A főrangú hölgyek az egész városban árusították a margitvirágot. A befolyt összeget a Gyermekek-menedékhely Egyesület és a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége jótékony célokra fordította.

„Akinek érdemén felül van, adósa annak, akinek hibáján kívül nincs” – ez volt a hitvallása, élete vezérfonala gróf Károlyi Lászlóné gróf Apponyi Franciskának, aki hatalmas vagyona tekintélyes részét áldozta a szegények istápolására.

Apponyi Franciska 1879-ben Bécsben született, az őseit IV. Béla idejéig visszavezető főúri családba. Károlyi Lászlóval 1897-ben kötött házassága révén olyan famíliába került, amelyben az elesettek gyámolítása, a közjó szolgálata életre szóló parancs volt. Franciska grófnő anyósa, gróf Kornis Klarissza járt élen jótékonyosságával.

Az akkori társadalmi rendben a nők alig léphették át a családi élet szabta határokat. A kevés kivétel közé tartozott Apponyi Franciska, akiről nemcsak az előkelő eseményeken való megjelenése okán szóltak a sajtóközlemények; ő mindenkin túltett nagyszerű, egyéni ötleteivel és azok sikeres valóra váltásával. „Hosszú éveken át fejtette ki emberbaráti működését az »Ujpest Rákospalotai Szent Erzsébet Nőegylet« Károlyi Lászlóné elnöklete alatt, aki nemes szívének leglelkesebb odaadásával és bőkezű áldozatkészségével támogatta az egyesületet” – írta a város centenáriuma megjelent könyvében Ugró Gyula, Újpest polgármestere. 1910-ben csaknem 10 000 élelmiszerutalványt és

Apponyi Franciska és Károlyi László (Fotó: Fóti Károlyiak Alapítvány)

-csomagot osztottak ki, és további 1100 adag tüzelőhöz, 100 pár cipőhöz, 100 öltözet ruhához juttatták a rászorulókat.

A Margit-virág ünnep után alig két és fél évvel később már nemcsak a szegénység miatt szorult rá egyre több ember a gyámolításra. A Nagy Háború kitörése a grófnőt azonnali cselekvésre ösztökélte. Mint mindenünnen, a főti Károlyi-uradalomból is sok férfinak kellett hadba vonulnia, támasz nélkül hagyva családját. 1914 őszén Apponyi Franciska néhány nap alatt komplex támogatási rendszert dolgozott ki, és megalapította „Fóth község segítő és népjóléti bizottságát”, amelynek ügyében a grófnő személyesen tárgyalt Bécsben a hadügyminiszterrel.

Az ország első anya- és csecsemővédelmi intézménye a nincsteleneknek ingyenes orvosi ellátást és gyógyszereket biztosított, a munkába járó anyák gyermekeinek pedig hajnali 4-től este 10-ig működő napközi otthont tartott fenn. Az itt összegyűlő tapasztalatokat a később megalapított Országos Stefánia Szövetség is hasznosította.

A Stefánia Szövetség kiadványai sorában közreadták Károlyi Lászlónénak az Újpesti Stefánia Szövetség alakuló ülésén, 1916. május 31-én az anya- és csecsemővédelemről tartott előadását, amelyből a grófnő szavait idézzük: „Anyá és kised! Az emberiség életében talán nemcsak a legszebb, de a legfontosabb kapcsolat. Újpesten két ok miatt fokozottabban kell az anyákról és a csecsemőkről gondoskodni: egyrészt a környezeti veszélyek miatt, másrészt, mert az anyák nagy része kénytelen egész napját munkában tölteni”. Ez utóbbi miatt szorgalmazta napközi otthonok létrehozását, és azt javasolta, a kormány „ne engedjen egy, nőket is alkalmazó gyárat fölépíteni anélkül, hogy ilyen napközi otthon ne volna benne. [...] Össze kell egyeztetnie az államnak a kenyérkereset és a gyermek-fölnevelés lehetőségét”.

Károlyiné pontos tervekkel állt elő az Újpesti Stefánia Szövetség megszervezéséről. Az akkor mintegy 60 ezer lakosú város minden kerületében hivatásos védőnőket kell alkalmazni és egészségügyi tanácsadó irodát működtetni. Az iroda betegség esetén kiküldi a kerületi orvost, ha kell, családi gondozónőt rendel ki. A védőnők fölkeresik a családokat,

körükben környezettanulmányt végeznek. A gyermekágyasokat legalább az első hat hétben „kifőzők” táplálják. Fontos feladat a leányanyákról való gondoskodás.

Az ülésen Apponyi Albert, az Országos Stefánia Szövetség elnöke megdöbbentő adatokkal állt elő a háború vérveszteségei között a legnagyobb tragédiáról, a csecsemőhalandóságról. Amíg a háború előtt 100 csecsemő közül átlag 20 halt meg, 1916-ra ez a szám 28-30-ra emelkedett – miközben a születések száma a felére esett vissza. Zárásként Héderváry Lehel országgyűlési képviselő javaslatára gróf Károlyi Lászlónét megválasztották az Újpesti Stefánia Szövetség elnökének.

A háború vége sem hozott megkönnyebbülést. A gyors egymásutánban bekövetkező történelmi események: a Monarchia összeomlása, az őszirózsás forradalom, a proletárdiktatúra, majd a trianoni békediktátum nehezen elképzelhető megpróbáltatások elé állította Franciska grófnőt és rokonságát. Trianon következtében mind az Apponyi, mind a Károlyi család névadó ősi birtokai az országhatáron kívülre kerültek. Franciska grófnő azonban a veszteség fölötti bánkódás helyett a megmaradt javak birtokában újult erővel vetette magát az elesettek gyámolításába. 1921 tavaszán nagyszabású programot dolgozott ki: tervbe vette, hogy a háború kárvallottjainak családi házakat építtet

Benczur Gyula: Apponyi Franciska (Vasárnapi Ujság, 1898)

Fóton, a szükséges anyagiakat gyűjtésből teremtvé elő. A maga nemében egyedülálló vállalkozás nagy sikerrel járt: már az első évben 10 házat építettek föl a háború károsultjainak, a Károlyi-uradalomból ellenszolgáltatás nélkül átengedett területen. A telep eleinte a Sum Cuique (Mindenkinek a magáét) nevet viselte, később Fót-Újfalunak nevezték el. Az 1922. május 22-én tartott ünnepélyes átadón a kormányzó mondta az avatóbeszédet; kíséretében a miniszterelnök és két miniszter is megjelent.

A grófnő 60 országba küldte el a programról készült broszúrát, amelynek meg is lett az eredménye. Az 1929-ben „Egy falu, amelyet az egész világ épít” című, Kaesz Gyula által tervezett és a grófnő által megjelentetett igényes kiadvány az adományozók népes listáját is tartalmazza. A Károlyi család négy, XI. Pius pápa, Benito Mussolini, a japán császár, a sziámi uralkodó, kilenc magyar minisztérium és még sokan mások egy-egy házra elegendő, több ezren pedig kisebb összegű támogatást nyújtottak. 1921 és 1928 között 51 ház épült föl hazai adakozásból.

1923-ban szövő, kosárfonó, asztalos, iparművészeti műhelyek és varroda is épült, munkát adva a telepen élőknek. A fél világ csodájára járt a „szociális mintaintézménynek”, amelyről nemcsak a maga idejében, de később is számos tanulmány készült.

A grófnő az 1920-as évek végén egy kirándulás során jutott el a Duna-kanyarba. Zebegény annyira megtetszett neki, hogy vett a faluban egy nyaralót. A mélyen vallásos, gyermekszerető asszony, aki saját gyermekei mellett több unokahúga, unokaöccse nevelésében is meghatározó szerepet játszott, nagy figyelemmel fordult a falubeli gyermekek felé. Ragyogó ötlete támadt, amelyet aprólékosan kidolgozott és megalapította a párját ritkító zebegényi virágköztársaságot. Megszületett legismertebb programja, a „Virág Egylet Zebegény”.

Az eszmei alapokat a szegényeket istápoló Árpádházi Szent Erzsébet példája és Don Bosco nevelési elvei adták, amelyhez a természet-szeretethez és annak nevelő erejéhez vetett hit társult. (Nagybátyja, Apponyi Albert miniszter 1906-ban rendeletileg honosította meg a madarak és fák napját.)

A zebegényi virágegyletnek a faluban élő gyerekek mindegyike, később sok felnőtt is csatlakozott. A programban résztvevő lányok, asszonyok virágokról, a fiúk cserjékről és fákról, az óvodások madarokról kapták az egyleti nevüket. Az iskolás gyerekeket arra ösztönözték, minél többet tanuljanak meg „névadójukról”. A napraforgó nevet viselő grófnő munkáját több főrangú hölgy segítette. Unokahúgát, Apponyi Geraldine-t a sajtó virág egyleti nevén, Fehér Rózsaként emlegette az albán királlyal kötött házasságáról szóló tudósításokban.

Az egylet célkitűzései közé tartozott a gyermekek körében végzett művelődési és nevelő munka, a sport és a természet megszerettetése. A grófnő közel ezerkötetes könyvtárat hozott létre, házakat vásárolt, játszóteret alakíttatott ki; ez utóbbit a miniszterelnök avatta föl 1934 augusztusában. A virág egylet stadionjában 1936-ban gyermek-olimpiászt rendeztek, a befolyt jövedelmet a zebegényi országzászló építésére fordították.

A II. világháború utáni társadalmi átalakítások alapvetően változtatták meg a magyar arisztokrácia sorsát: birtokaikat államosították, legtöbbjüket megfosztották létalapjuktól. Sokan – köztük Franciska grófnő gyermekei és unokái – külföldre menekültek. A grófnő zebegényi házát az orosz csapatok feldúlták; könyörületből Fóton kapott igen szerény lakhatást. Itt látogatta meg a korábban hozzá erős érzelmi szálakkal kötődő unokaöccse, Károlyi Mihály 1946-ban, egy rövid – Hajdú Tibor által közzétett – levélváltást követően. „Hit, illúziók nélkül” című memoárkötetében Károlyi Mihály így emlékezett a találkozásukra: nagynénje a kastély egyik fürdőszobájában lakott, mert egy vas-kályhával azt tudta fűteni. Szorgalmasan gépelte közös dédapjuk, a „templomépítő” Károlyi István életrajzát. „Teljesen belemerült ebbe a munkába [...] Nem panaszkodott, nem volt benne semmi keserűség.”

Családja mindent megtett, hogy az utolsó éveket együtt tölthessék. Mivel nem kapott útlevelet, névházasságot kényszerült kötni, így jutott ki Fruzsina leányához Franciaországba, ahol 1958. július 27-én örökre lehunyta szemét. A hamvait évek múltán sikerült hazahozatni a fóti kriptába. □

Az Aschner-villa

A Tungsram igazgatói lakóépületének története

Újpestieknek a Tungsram gyárat aligha szükséges bemutatni, azonban bízunk benne, hogy az alábbiakban olyan információkat is sikerül közreadnunk a gyár Váci úti telephelyének egyik nevezetes épületéről, az Aschner-villaként ismert igazgatói lakóházról, amelyek még a helytörténetben jártas olvasóknak is újdonságot jelentenek. Jelen írás alapját a műemlék villa 2019-ben elkészült Építéstörténeti Tudományos Dokumentációja (készítői: dr. Rostás Péter, Kelecsényi Kristóf Zoltán, Székely Márton) kapcsán végzett kutatások alkotják.

Az Egyesült Villamossági Rt. (EVIRT) elektromos világításhoz és információtovábbításhoz kapcsolódó termékeket előállító üzeme az 1890-es évek végére kinőtte a budapesti Erzsébetvárosban, a Huszár utca és Munkás utca sarkán található gyártelepét. 1899 tavaszán az igazgatóság úgy határozott, hogy új helyszínre kerüljön át a termelés. A nyár folyamán szándékukat a Kereskedelemügyi Minisztériummal is közölték, annak érdekében, hogy állami kedvezményeket szerezzenek. A minisztérium válaszában ekkor vetődött fel, hogy a juttatások maximálása érdekében lehetőleg a főváros közigazgatási területén kívülre, de annak közelébe telepítsék gyárukat.

Először egy óbudai telek került szóba, ám annak megvásárlásától 1899 decemberében egyértelműen elálltak. Helyette a sok szempontból kedvezőbb Újpesten találtak a gyár számára egy 13 500 négyszögöl nagyságú telket – az úgynevezett Karácsonyi-kert mintegy fele részét –, amely gróf Károlyi Sándor tulajdonát képezte. Újpestet akkoriban már a magyar ipar egyik fellegváraként tartották számon. A telekre vonatkozó adás-

vételi szerződést 1900. január 28-án írták alá. A vételár 182 250 korona volt. Ebből 82 250 koronát azonnal, a fennmaradó összeget pedig három évre lebontva, 5%-os a kamattal fizette ki a gyár.

A részvénytársaság már február 3-án levélben kereste meg Újpest községet gyárépítési szándékával. A kivitelezést e levél szerint már március-április folyamán szerették volna elkezdni. A levélből az is kiderült, hogy a telket Wolfner Tivadar (1864–1929) újpesti börgyár-tulajdonos, országgyűlési képviselő ajánlotta a figyelmükbe. Februárban az igazgatósági ülésen is az hangzott el, hogy márciusig elkészülnek a tervek, októberre az első épületek már „tető alatt lesznek”, a termelést pedig 1901 márciusában szeretnék

Az Egyesült Villamossági Rt. igazgatósági villája

megindítani Újpesten, jöllehet a régi üzemet a Huszár utcában a folyamatos termelés biztosítása érdekében még 1902 elejéig működtetni kellett. Ez utóbbi telephely bezárása azonban az állami kedvezmények érvényesíthetőségének egyik feltétele volt.

1900. április 10-én az építési bizottság Bécsben ült össze az elkészült tervek elbírálására, elfogadására. A helyszín elsőre talán furcsának tűnhet, de tudni kell, hogy a gyár igen nagy arányban osztrák pénzügyi csoportok tulajdonában volt. A tervek készítője Exler Jenő (1873–1944 után?) építész volt, akinek az iratok tanúsága szerint Vidor Emil (1867–1952) építész is segédkezett, valamint nem zárható ki Exler munkatársának, Zobel Lajosnak (1854–1926) a közreműködése sem. Az igazgatóság a költségcsökkentésre vonatkozó javaslatok mérlegelése után elfogadta a mechanikai üzem termelési kapacitásának megduplázását, az izzólámpagyártás napi kapacitásának 25 000 darabra történő emelését, valamint a termelési folyamatok optimális tervezését lehetővé tevő tágas terek kialakítását.

A telepengedély kiadása érdekében 1900. június 30-án tartottak helyszínbejárást. Ennek során a községi és járási szakértők mindent rendben találtak és a környező telektulajdonosok sem éltek kifogással. Ezt követően a kivitelező vállalkozókkal, a pesti Wellisch Sándor és Gyula céggel megkötötték a szerződést. Az engedély jogerőre azonban csak 1900. augusztus 2-án emelkedett,

amikor a váci Főszolgabírói Hivatal 7953. szám alatt kiadta azt. Az építkezés így 1900 kora őszén már zajlott.

Az engedély az alábbi épületek létesítéséről szólt: A) Izzólámpa osztály üzemrésze; B) Mechanikai osztály üzemrésze; C) Gépház; D) Kazánház; E) Kémény; F) Izzókályhák; G) Kémény; H) Víztartály és lóistálló; I) Légszeszgyár; K) Légszesztartály; L) Igazgatósági épület; M) Igazgatói lakóház; N) Hivatalnoki lakóház (a vállalat tisztviselői egy része számára) O) Étterem.

A csatolt műleírás az M) és N) jelű épületeket együtt tárgyalta, az alábbi szöveggel: „Lakóházak. A lakóházak pinczével ellátott épületek lesznek legalább 4 méter magas, világos szobákkal. Vízvezeték és vízöblítéssel ellátott árnyékszékekről is történt gondoskodás. A mennyezet monier [azaz vasbeton] szerkezetű leendő. A lakóházaknál is az egész elrendezés a higiénikus és közbiztonsági szempontok szerint történik”.

Az építkezés előrehaladásáról 1901 januárjában számoltak be a vállalat igazgatóságának ülésén. A belsőépítészeti és berendezési munkák már több helyen befejezéshez közel álltak a gyár egyes épületeiben. A többletköltségeket tudomásul vették, ugyanakkor döntöttek arról, hogy az aligazgató és az üzemvezető lakhelyéül szolgáló épület megvalósítását elhalasztják, mivel ehhez még hozzá sem kezdtek. Ez vélhetően azonos volt az N jelű lakóépülettel, amelynek

Az egyedi tervezésű, eredeti egy- és kétszárnyú ajtók ma is őrzik az egykori villa stílusvilágát

Váci út felőli szárnya végül mégis megvalósult. A gyár építése 1901 nyarára lényegében befejeződött, az üzemet pedig év végére már szinte teljes kapacitással működtették. 1902. január 14-én a részvénytársaság postára adta a váci Főszolgabírói Hivatal számára a felépült üzem terveit, köztük az „Igazgató lakás” két tervlapját is, így minden bizonnyal az itt tárgyalt épület megvalósítása is befejeződött.

Az EVIRT igazgatósági villája szerepénél fogva a gyártelep legmagasabb építészeti igénnyel kialakított, a többitől némileg eltérő épülete volt. Szerény eszközökkel élő, visszafogott díszítésével, sárgás téglá homlokzatával a századfordulós Bécs hatását mutatta, ami tanújele az építetű építészeti progresszió iránti nyitottságának – nem csak az ipari, de a polgári építészet területén is. A neves osztrák építészhez, Otto Wagnerhez (1841–1918) köthető úgynevezett bécsi szecesszió ekkoriban még új irányzat volt Közép-Európa építészetében. A historizmussal szakítani kívánó tervezői attitűdnek hazánkban is voltak ugyan követői, ám ők a császárvárosra jellemző Jugendstil helyett inkább Lechner Ödön (1845–1914) magyaros ornamentika kifejlesztésére irányuló útját követték.

A kétemeletes villa a gyári telek Váci út felőli oldalának északi sarkába, tehát a gyár szélére került. Belső tereiben máig megmaradt kevés eredeti eleme is jól mutatja azt az életszínvonalat, amelyben egy dinamikusan növekvő gyár vezetője élhetett. Az eredeti beosztás szerint egy, vagy legfeljebb két különálló lakrész lehetett, az alagsorban kiszolgáló terekkel, a cselédség szobáival, a földszinten a nyilvánosabb, vendégfogadásra alkalmas hivatalos és félhivatalos helyiségekkel, míg a felsőbb szinteken a magánlakrészrel. Az épülethez a gyártól elkerített, részben parkosított, részben tenispályáknak helyet adó kertet is kialakítottak. A ház megközelíthető volt a Váci út, valamint a gyár belső területei felől is.

A gyár első, 1900–1902-es építési időszakából származó épületek – köztük a villa – építészetiileg egységes kialakításúak voltak. Közös jellemzőjük a sárga téglahomlokzat, a nyílások fölött mintegy díszként

megjelenő, valójában szerkezeti szereppel is bíró fém áthidalók, valamint az üzembiztonsági szempontból előnyös lapostetőket határoló úgynevezett attikafalak, amelyek tagolt, szerény díszítésű mellvédként nyújtottak lezárást az egyes homlokzatoknak. Ide tartozott még az igazgatósági épület, az egykori posta, a régi izzólámpaüzem a víztoronnyal, valamint a régi üvegüzem. Építészeti megformálásuk sok hasonlóságot mutat a néhány évvel később, 1908–1911 között, a már említett Zobel Lajos tervei szerint felépült lágymányosi dohánygyárával.

Az igazgatói lakóház helyzete 1911-ben változott meg, amikor az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. 285 380 koronáért megvásárolta a volt Karácsonyi-féle kert másik, északi felét is. Ezzel létrejött a gyár ma is ismert területe, az igazgatósági villa pedig nagyjából épp a Váci úti front közepére esett. Az új terület beépítése azonban csak később történt meg.

A villát az 1920-as évek elejétől a gyár új vezetője, Aschner Lipót vezérigazgató használta egészen 1935-ig. A Nyitra megyei Assakürtön született Aschner Lipót (1872–1952) 1892-ben lépett be a vállalatba kereskedelmi gyakornokként. Jelentékeny részt vállalt az Egyesült Izzó oroszországi képviselőjének felépítésében. 1908-ban már a lámpaértékesítés kereskedelmi igazgatója volt, 1918-tól pedig Egger Gyula örökébe lépve a vállalat kereskedelmi igazgatója lett. Vezérigazgatóvá történt kinevezése után stratégiai jelentőségű döntései (kutatólaboratórium felállítása, a vállalat termékpalettájának specializálása) döntően hozzájárultak ahhoz, hogy a Tungsram a két világháború között a kontinentális Európa harmadik legnagyobb izzólámpa- és rádiócsőgyártója lett a Philips és az Osram/Telefunken után. Aschner 1935-ben költözött át családjával a gyárból az 1934-ben vásárolt rózsadombi villába.

A korabeli ízlésnek megfelelően, korszerű bútorokkal rendezhették be az épületet. Időközben a gyár is nagyarányú bővülésen ment keresztül. 1928-ban tűz pusztított a gyár területén, amelynek során azonban az igazgatói lakóház elhelyezkedése miatt nem sérült meg. 1932-re befejeződött egy nagyszabású

építkezés a telekcsoport Váci út felé eső északi részén. Ismeretlen időpontban a villa hátsó, keleti homlokzatát is átalakították, új ablakokat nyitva rajta, feltételezhető vakolását és díszzeit leverve. Ebben az időszakban szűnt meg apránként a villa mögötti kert, és a terület a gyár szerves részévé vált.

A telep a II. világháborút viszonylag kis károkkal vészelte át, azonban a harcok elülte után a szovjet katonaság a gyárat teljesen kiürítette, vagyonát elkobozta: elszállították a gépeket, berendezéseket, nyersanyagokat, késztermékeket, még a kutatólaboratórium berendezését is. A leszerelés és annak módja súlyos károkat okozott a gyár épületeiben is.

Aschner Lipót az ország német megszállásakor az elsők között hurcolták el a magyar gazdasági élet vezető személyiségeivel együtt. A mauthauseni koncentrációs táborból a Tungsram által fizetett váltságdíj fejében szabadon engedték, és Svájcban várta, hogy hazatérhessen. A háború végén, majd a háború

utáni hónapokban az igazgatói villa többek számára nyújtott menedéket, így például családjával együtt Bay Zoltán professzor, a vállalat kutatólaboratóriumának vezetője és Aschner elhurcolása után a Tungsram műszaki vezérigazgatója, egy ideig a villában húzódott meg. 1944-ben nyílt meg a vállalat bölcsődéje, majd óvodája, amelyeket a kultúrházból 1948-ban költöztettek át az egykori igazgatói villába. Az óvoda áthelyezése miatt a villa földszintjén a háború után menedéket kapott lakók, többek között Aschner Lipót vezérigazgató felesége, fiuk, Aschner Pál feleségével és kisfiával 1946 tavaszán elhagyták az épületet. Legkésőbb 1963-ig beépítették a villa II. emeletének tetőteraszát is. Az óvoda befogadóképességének növelése érdekében, 1970 körül északi irányba a villa méretét jó harmadával megnövelő, vöröstéglástoldalékkal egészítették ki. Az épület használatában 1990 után következtek be nagyobb változások. A gyár irodaépületként – köztük a szakszervezet irodáiként – hasznosította a villát. Sor került a külső homlokzatok és nyílászárók felújítására. A belső terek is részben felújításra kerültek több ütemben.

A gyár igazgatói villája a magyar századfordulós gyárépítészet egy speciális műfajának védelemre méltó emléke, amely a nagy jelentőséggel bíró vállalat folytán nem pusztán Újpest helyi jelentőségű emléke, hanem országos fontossággal bíró tanúja a magyar ipar korabeli teljesítményének, gazdagságának. □

Szeccszíós ornamentikájú oszlopfej az épület lépcsőházában

A földszinttől a 2. emeletig meander mintás kovácsoltvas korlát kíséri a lépcsősort

100 éves a Kanizsay Dorottya Leánygimnázium 3. rész

Az 1960-as években a Kanizsay elismert középiskola volt, a tanulók egynegyede jeles, illetve kitűnő eredménnyel érettségizett, továbbtanulási mutatói is kiválóak voltak.

Az 1960-as évek ismét iskolareformot hoztak, az 1961. évi III. törvény megalkotott egy új iskolatípust, a szakközépiskolát. 1968-tól a Kanizsayban megszűnt a gimnáziumi képzés és átvette helyét az egészségügyi szakközépiskola. Az iskola igazgatója 1968 és 1981 között dr. Pálmai Mátyás volt.

1972-re a régi gimnázium tisztaprofilú egészségügyi szakközépiskolává vált. A tanulók heti programja négy iskolai oktatási és egy szakmai gyakorlati napból állt. Ezen kívül egyhónapos nyári szakmai gyakorlatot is teljesíteniük kellett bölcsődében, szakrendelőben vagy kórházban.

A végzős tanulók 70-80%-a helyezkedett el az egészségügyben, 20-25%-uk orvostudományi egyetemen vagy egészségügyi főiskolán tanult tovább, illetve más, nem szakirányú felsőoktatási intézményben szerzett diplomát.

A szakirányú felsőoktatásban történő továbbtanulásnak azonban volt némi gátja az egészségügyi szakközépiskolából jelentkezők esetében. Az elvi lehetőség megvolt, de nagyon sok kiváló tanulmányi eredményt elért tanuló azért nem juthatott be az orvosi egyetemre, mert ott a felvételi vizsga tárgyai a biológia és a fizika voltak. Az egészségügyi szakközépiskolában azonban az utolsó évben nem volt fizikaoktatás. Az első három évben oktatott fizika tantárgy tartalmában, ismereti mélységében is eltért a gimnáziumi tananyagtól. Ezért a felvételin a kanizsai diákok hátrányba kerültek.

Az 1980-as évektől egyre elismertebb lett országosan is a Kanizsay egészségügyi szakképzése. A tanulók 70%-a újpesti,

20%-a a környékbeli kerületekből és az újpesti agglomeráció területéhez tartozó településekről, 10%-a egyéb távolabbi városokból érkezett az iskolába, őket kollégiumban helyezték el.

E sorok szerzője 1981 szeptemberében kezdett tanítani a Kanizsayban. Évről évre növekedett az iskolánkba jelentkezők száma, ezért az épület alsó szintjén működő általános iskolától 10 tantermet átvett a szakközépiskola. A végzett tanulók nagy része az újpesti egészségügyi intézményekben, bölcsődékben helyezkedett el.

Az intézmény névadója tiszteletére márványtábla készült, amelyet az ún. „Kanizsay-fal”-al együtt, minden évben megkoszorúztak a ballagó diákok. A tantestület megalapította a „Kanizsay díjat”, amelyben a kiváló tanulmányi eredményt elért tanulók részesülhettek. Az iskola igazgatója ebben az időszakban dr. Ritecz Józsefné volt.

1990-től a Kanizsay fenntartói joga a IV. kerulettől Budapest Főváros Tanácsához került át, ami jelentős változást hozott az iskola életébe. Mivel az iskola mindaddig aktívan részese volt a kerület oktatási, sport és kulturális életének, a tantestület és a diákok

Az 1970-es években a csecsemőgondozás-gyakorlat is a tananyag része volt (Fotó: Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

továbbra is részt kívánt venni az újpesti rendezvényeken és versenyeken.

Az iskola vezetését 1990-ben vettem át. Nagy lelkesedéssel, tele új tervekkel láttam munkához. Szerencsés voltam, mert egy szakmailag felkészült, az iskolát magáénak érző tantestületet, iskolavezetést „örökölttem meg” és elődöm felkészített az igazgatói munkára.

Tantestületünk – két évtizednyi szünetet követően – 1990-től, a szakközépiskolai képzés mellett, ismét vállalkozhatott a gimnáziumi oktatásra is. Ennek hatására újra megjelentek a fiú tanulók a Kanizsayban. Ugyanabban az évben, az országban elsőként egy 4+1 évfolyamos egészségügyi technikusképzést is elindítottunk. Éreztük és hittük, hogy iskolát teremtünk, annak jogaival, köteleseégeivel, feladataival, eredményeivel és kudarcaival együtt. A rengeteg munka ellenére igyekeztünk a kikapcsolódást szolgáló programokat is szervezni.

Sport- és szabadidős programok

A kulturális és sportesemények fő szervezői Farkas Ferenc testnevelő tanár és C. Tóth Pálné nevelési igazgatóhelyettesek voltak. Farkas Ferenc a városrész emblematisztikus személyiségeként 1982-től 1989-ig sikeresen vezette az Újpesti Dózsa atlétikai szakosztályát. A rendszerváltás után a Pozsonyi úti Általános Iskolában dolgozott. Abban az iskolában, a testnevelés óra keretében vezette be – elsőként Újpesten – a „ritmus órát”. Ezt a módszert a rajz és ének szak és a néptáncsoport is támogatta, amely a megalakítása után több bemutató órát tartott a témában. Farkas Ferenc munkáját az OTSH a Testnevelés Fejlesztéséért kitüntetéssel jutalmazta. 1996-ban sikerült őt áthívni a Kanizsayba, ahol több sikeres pályázatának eredményeként, a sportfelszereltség kiváló színvonalú lett. Megújult a sportudvar, a tornaterem kosárpalánkjai és a „kétutas” mászófal. Új sportszerek vásárlására nyílt lehetőség, és az egysoros görkorcsolya-oktatás bevezetése is új ingert jelentett a diákok számára. Az iskolai kirándulások és táborok minden évben pályázati pénzből valósultak meg. Ebből az időszakból emlékezetes élmény az újpesti középiskoláknak kiírt szülő-diák sorverseny, amelyet a Kanizsay csapata nyert meg.

A Halassy Sportközpontban tartott testnevelésórák lehetőséget teremtettek arra, hogy a kosárlabda helyett elindulhasson a fiú és lány labdarúgócsapatok felépítése. Farkas tanár úr irányításával a diákok több budapesti futball tornát is megnyertek. A Kanizsay – hol rendezőként, hol résztvevőként – rendszeresen képviseltette magát az Újpest Diáksport rendezvényein. „A test nevelése nem a testnevelés órák számában, hanem a diákokért tenni akaró tanári kar összefogásában rejlik!” – hangzott Farkas Ferenc „arany mondata”. A kerületben végzett kimagasló sportpedagógusi tevékenységének elismeréseként 2004-ben az Újpest Gyermekéért Díjat, egy évvel később a Főváros Diáksportjáért kitüntetést vehette át.

Az iskola kulturális szakkörét C. Tóth Ágnes vezette. A diákok színvonalas műsorukkal sok idős embernek szereztek évente többször felejthetetlen élményt a kerületi idősok otthonában. Az Ápolók Nemzetközi Napján is a kanizsays lányok adtak műsort az Ady Művelődési Központban. Ugyancsak C. Tóth Ágnes készítette fel a kanizsays csapatot az iskolák számára évente megrendezett újpesti helytörténeti vetélkedőre is. Vezetésével az iskolai könyvtár is folyamatosan bővült, és elnyerte a báziskönyvtár címet.

Szülői kezdeményezésre jött létre a „Tudás érték alapítvány”, amelynek célja a tehetséges tanulókkal való kiemelt foglalkozás, versenyfelkészítés.

1994-ben az intézmény sikeres pályázatot nyújtott be az „Emberi erőforrások fejlesztése” világbanki program II. ütem keretében a Humán és Informatika szakmacsoport projektjének bevezetésére. A szakmai képzésenként 10 millió forintos keretösszegeből sikerült berendezni és felszerelni az iskola harmadik informatika tantermét. Az egészségügyi demonstrációs termek felszereltsége is a legmodernebb eszközökkel bővült.

Ezekben az években folyamatosan gyarapodott a kanizsays gimnáziumi osztályok száma. Újpesten, ahol két patinás gimnázium is működött, „új”-ként nehéz volt betörni. Nem tűztük célul az „elit képzést”. Olyan középiskolát szerettünk volna, ahol helye van minden 14 éves tanulónak, aki még nem döntötte el milyen szakmát válasszon, de tanulni szeretne. □

Újpest híre

[...] Sajnos sokáig teljes méltatlanul rossz híret keltették Újpestnek, anélkül azonban, hogy annak komoly alapja is lett volna, mert azt részben a felületesség, részben a rosszindulat szülte, aminek az alapját három forrásra kell visszavezetni. Az egyik volt az 1874-iki újpesti forradalom, a másik az 1875. évi újpesti hamis hatos, a harmadik pedig az 1880-as évek elején, a Budapesten elhatalmasodott és már-már fékezhetetlenné vált alvilágnak a szétrobbanása, aminek következtében a kétes jövedelemből élő alakok akkor Budapesthez legközelebb fekvő és legkényelmesebben megközelíthető Újpestre menekültek, ahol a községi rendőrség szűk hatásköre nem gátolta meg letelepedésüket.

A forradalmat a felettes hatóságok által követelt könyörtelen adóvégrehajtások okozták. Imre Mihály nevű hentesnél parancs folytán megjelent a végrehajtó, kire az adós baltát ragadott és agyonütéssel fenyegette. A szorongatott végrehajtó vármegyei pandúrok segítségét vette igénybe s az ellenálló hentest a bíró elé vitette, aki ezért egy órai börtönbüntetést szabott ki és azt azonnal foganatosította is, amelynek leteltével Imrét a község házában lévő börtönben felakasztva találták. A községben közkedveltségnek örvendő Imre Mihály temetése után a nép, miután annak öngyilkosságát nem akarta sehogy sem elhinni, hanem bűntényt gyanított és azzal a községi alkalmazottakat gyanúsította.

A nép felháborodása oly nagy volt, hogy előbb a bíró lakását ostromolta meg, aztán pedig a község háza elé tódult s azt földig lerombolta. Eközben a község háza egyik szobájába szorult két megyei pandúr négy lázadót agyonlőtt, a tömeg pedig a járási csendbiztost és több pandúrt súlyosan megsebesített, s mindezeknek a helyszínére Budapestről érkezett két század katonaság vetett csak véget. A bűnper tárgyalása 1874-ben a budapesti kir. törvényszék előtt lefolytatván, kilencven vád-

lott mondatott ki bűnösnek, álhírterjesztés, nyilvános erőszakosság, zendülés, lázadás, rablás, gyújtogatás és gyilkossági kísérlet büntette miatt s a legsúlyosabb büntetés négy és fél évi, a legcsekélyebb pedig 4 havi börtön volt. Ezen szigorú ítélet után megszelídültek az idegenből ideszakadt izgatók, hogy minden kedvük elpárolgott a további lázadásoktól. Azóta Újpesten van legjobban kifejlődve a hatóság iránti tisztelet.

1875-ik évben két idegenből ideköltözött vállalkozó szellemű polgár, egy pékmeszter és egy gépész közkereseti társaságot alapított hamis hatosok [6 krajcárosok] gyártására, amire azonban iparigazolványt nem kértek. Iparukat nem sokáig folytathatták, mert a rendőrség ébersége őket munkájukban csakhamar meglepte, és így méltó helyükre, a börtönbe jutottak. Hamis pénzt Újpesten azóta senki sem gyártott, de annál többen kísérleteztek azzal mások és másutt, s azt a hír mind újpestinek keresztelte el, s így igazán teljesen ártatlanul jutott e város eme gyanúsításokhoz is.

Ami pedig a Budapestről kikergetett világjáró zsebmetszők, betörők, orgazdák, hamiskártyások, több eféle kétes életű alakok itteni letelepedését illette, az igazán csak pünkösdi királyság volt a részükre, mert az államrendőrség hatáskörének 1890. évi január 1-ével történt Újpestre való kiterjesztésével ezek a kétes alakok innét a visszatérés minden reménye nélkül örök időre elpárologtak. Mindezekre alapított hírünket így tehát a rosszakarát szőhette ellenük, mert az állandóan letelepedett lakosság mindig szorgalmas, törekvő s mindenekfelett becsületes munkásnép volt, akik a város hatóságával együtt minden szépért és jóért lelkesedve: a hon és a hit szolgálatában állottak és állnak mindig!* □

*Megjelent: A 100 éves Újpest története – Újpest–Rákospalotai Lexikon; szerk. Léderer Ottó, 1936. (A szöveget mai helyesírással közöljük.)

A Tungsram féle dupla csavar!

Az izzólámpa-fejlesztés örökös versenyfutást jelentett a különböző gyártók között. A nagy lámpagyártók hiába tömörültek piaci versenykorlátozó kartellbe annak érdekében, hogy megpróbálják a kisebb és kevésbé tőkeerős cégeket kiszorítani a piacról, a verseny óriási volt a kartell tagok: az amerikai General Electric, a német Osram, a holland Philips, a magyar Egyesült Izzó és leányvállalata a Kremenezky között is.

A dual spiral izzószál feltalálásával kapcsolatos események is ezen a csatamezőn zajlottak. A vetélkedés az élettartam és a fényerő növelése körül folyt. Milyen nagyságrendű az az élettartam, ami még alacsony áron biztosítható? Mekkora az a fényerő, amivel vonzóbbá tehető egy-egy izzófajta, és ez a teljesítmény milyen technológiával tehető olcsóbbá a korábbi égők előállítási áránál? Hogyan biztosít-

ható, hogy ne feketedjen el az üvegbura a használat során? Ha kiég egy izzó, milyen technológiával érhető el, hogy ne robbanjon szét az üveg, és ne okozzon kárt? Ezek voltak azok a kérdések, amik a kutatókat és a gyári mérnököket egyaránt izgatták.

Dual spirál = dupla csavar. Vajon mit is hirdet a Tungsram 1935-ben megjelent reklámlakátja? Mi is az a dual spiral és miért volt ez olyan fontos, ami egy ilyen, hívószó jellegű reklámot érdemelt?

Ránézésre fogalmunk sincs, pedig a kor lámpafejlődésének egy újabb fontos lépése volt a dual spiral szál alkalmazása az izzólámpákban.

Pillitz Dezső világítástechnikai szakember, a Tungsram kutatólaboratórium munkatársa, az 1920-as évek végétől a szaklapokban rendszeresen beszámolt a gyár kutatási eredményeiről. A Műszerészek és Látszerészek lapjának 1934. XXIV évfolyam 11. számában elmagyarázta a dual spiral lámpák előnyeit, és a lámpaburákra nyomott teljesítményadatokat értelmezését. „Az izzólámpatechnikusok óriási erőfeszítéssel igyekeznek a lámpák minőségét újra és újra néhány százalékkal megjavítani és ezekből a javulásokból alakult ki a mai tökéletes izzólámpa. Mindenki, aki elektromos világítás mellett dolgozik, meggyőződhet a dupla spirál dekalumen lámpák segítségével elérhető előnyökről és azt hasznosíthatja a maga számára.” – vezette be a cikkét. A gáztöltésű lámpák szabadalmának egyik lényeges alkatrésze volt a spirális alakban elrendezett wolframfonal. A gáztöltés ugyanis a wolframszál izzítása alkalmával fellépő hőveszteségeket csökkenti. Ha a feltalálók annakidején egyenesfonalú lámpákat gáztöltéssel láttak volna el, – miután a gáztér a fonalat hűti – nagyobb hőveszteségek álltak volna elő, mintha ezt az egyenes fonalat egy légüres térbe (vákuum) helyezték volna; ugyanis a gáztér a wolframfonal egész felületével érintkezve igen sok meleget vezetett volna el az üvegbura felületére, onnan pedig a lámpát körülvevő le-

A Tungsram dupla spirál izzóját hirdető plakát Vándor Endre grafikája 1935-ből

vegőbe. Ha azonban a wolfram-fonalat kisebb térre szorítjuk, tekercsalakúvá képezzük ki, akkor, miután minden spirális menet a mellett elhelyezett spirális menetet felmelegíti, a wolframszál szűkítése miatt a gáztöltés a ballon falára sokkal kevesebb meleget visz el. Így tehát az egyszerű spirál gáztöltésű lámpák esetében is már egy gazdaságosabb világítóeszköz állt rendelkezésre. A legújabb időkben ezen hővezetés útján fellépő veszteségeket sikerült még jobban csökkenteni, mert az egyszer már megtekercselt spirálist még egyszer megtekercselik (dupla spirál), ezáltal az izzólámpában lévő wolframfonalat még sokkal kisebb felületűvé képezzük ki és így a konvekciós veszteségek jóval leszoríthatók.

A dupla spirális segítségével kevesebb áramfogyasztás mellett (watt) ugyanannyi fényáramot (lumen) bocsátanak ki, mint az egyszerű spirállal ellátott lámpák. Az izzólámpák ezen tulajdonságának kidomborítása céljából az új dupla spirál „D” lámpákon feltüntetik az izzólámpák által kibocsátott fényáramot is.

Az új technológia eredményeként azonos fényáramú lámpákat vizsgálva, a dual spirál izzóval, 1000 üzemóra esetén az áramfogyasztás csökkenése révén elért megtakarítás összegéből két izzólámpát lehetett megvásárolni.

A fejlesztés azonban nem volt nehézségtől mentes. Jól példázza ezt egy 1934 februári eset. A korabeli rövid újságcikk arról tudósít, hogy egy dual spirál izzó kiolvadó hőbiztosítóteka miatt ívfényképződött, amitől a lámpában lévő gáz berobbant és szétvetette az üvegburát. A baj csak az volt, hogy mindez egy sebészeti műtőben történt operáció közben, ahol a levegőben lévő altatógáz éter és oxigén begyulladt. A műtőasztalon fekvő gyerek belehalt az égési sérülésekbe, és az operáló személyzet is súlyos égési sérüléseket szenvedett.

A kiolvadó biztosíték problémája még ezt megelőzően Aschner Lipótot, az Egyesült Izzó vezérigazgatóját is izgatta, mert már 1933 júliusában jelentést kért a kutatólaboratórium munkatársaitól a dual spiral lámpák szabadalmi helyzetéről és a Tungstam fejlesztési lehetőségeiről. A jelentést Bródy Imre, a kripton lámpa feltalálója és névrokona, Bródy György, a kutatólaborium szabadalmakért fe-

lelős munkatársa állította össze. A jelentés megállapította, hogy a rövidebb dual spirál szárai közt gyakran ív képződik, amit egy biztosíték szállal kell megakadályozni. Ez a technika azonban Magyarországra és Ausztriára nézve még szabadalmi oltalom alatt áll. A Magyarországon még védett szabadalmak az Osramnak és Philipsnek azonban nagy versenyelőnyt jelentettek. A Philips az új izzó gyártásának bevezetésével évi 5 millió holland Ft megtakarítást ért el a 20%-kal kisebb fogyasztású és 20%-kal nagyobb fényerejű dual spirál izzó gyártásával, mint a hagyományos wolfram szálással. A jelentés arról tájékoztatta a vezérigazgatót, hogy mint több más esetben is, az Izzó kutatói saját megoldás kidolgozásán munkálkodnak, ami révén megtudják kerülni a Tungstramot kizáró szabadalmi védelmet, és ennek révén nem csak a terméket korszerűsítik, hanem az új licencek révén új „árulapot” teremtenek a nemzetközi kartell tagokkal folytatott szabadalom csere pozíciókhoz is. □

Pillitz Dezső okleveles vegyészmérnök, a Tungsram Kutatólaboratóriumának munkatársa gyakran publikált a Villamfelszerelők és Műszerészek lapjában

TARCSI-VERES ATTILA – IVÁNYI JÁNOS

Az újpesti Egek Királynéja római katolikus templom orgonája

Az újpesti Egek Királynéja római katolikus főtemplom első orgonáját az egyházközség 1899-ben a fóti evangélikus templomnak adta el.

A főtemplom második, és Újpest legnagyobb orgonáját a rákospalotai székhelyű, méltatlanul elfeledett Ország Sándor és Fia orgonaépítő manufaktúra építette.

Az 1861-ben Pesten alapított orgonagyár 1898-ban költözött Rákospalotára. Az újpesti hangszer készítésekor már jelentős munkák igazolták kivételes szakmai felkészültségüket. Az 1885-ös Budapesti Országos Kiállításon mutatta be Ország Sándor a kecskeméti Urunk Mennybemenetele társszékesegyház (közismert nevén Nagytemplom) számára készített 3 manuális, 32 regiszteres hangszerét, amellyel első díjat nyert és kitüntették a Ferenc József lovagrenddel. 1904-ben a vespriáni kiállításon aranyérmet, az 1906-os kassai, és az 1911-es lugosi kiállításon díszoklevelet nyert. Az Ország-féle orgonagyár jelentős közép vállalként 30 lóerős saját gőzgéppel üzemeltetett gépparkkal rendelkezett és 20-30 munkást foglalkoztatott. Működése során a gyárban kb. 600 új orgonát építettek. A hangszereket ugyan nem látták el opusszámmal, de 1899-ben a termékekről jegyzéket adtak ki. A cég nevezetesebb hangszerai (a kecskeméti és az újpesti orgonákon kívül): a ferencvárosi

plébániatemplom (1879), a csornai Nagyboldogasszony templom (1890), a rákospalotai főplébánia templom (1901), a pozsonyi református templom (1913) orgonái.

Az újpesti hangszer építésére a főplébánia képviselőtestülete pályázatot írt ki, amelyre a pécsi székhelyű híres Angster József és Fia, a temesvári Wegenstein Lipót, a pesti Rieger, és nem utolsósorban az Ország Sándor és Fia orgonaépítő üzemek küldtek be pályamunkát. A képviselőtestület Papp Márton egykori kántor, valamint dr. Nádaskay Béla zeneiskola igazgató urak tanácsát megfogadva, Ország Sándort bízta meg az orgona megépítésével. (Dr. Nádaskay Béla [1848–1933] az újpesti zenede megalapítója, eredeti foglalkozását tekintve állatorvos, orvos, nevelő apjával dr. Varga Ferencel alapította meg az első magyar állatorvosi folyóiratot, a Veterinariust. A Vécsey utca 120. szám alatt áll a Varga-villa, ahol Liszt Ferenc 1885-ben 15 perces hangversenyt adott, ezzel tisztelve meg kedves tanítványa, Varga Vilma édesapját, az Állatorvostudományi Egyetem alapítóját. Vilma később a mester hagyatékának gondozója és az emlékmúzeum megalapítója lett. Ezeket a történeteket a villa falán emléktáblák örökítik meg.)

A hangszer a maga 2 manuál és 22 hangszínváltozatával az orgonaépítő mester életpályájának második legnagyobb műremeke volt. Az orgona 9600 koronába került, és felszentelésére 1911. június 6-án, pünkösdvasárnap került sor. Sajnos az első világháború azon rendelkezése, amely szerint hadászati céllal minden templomnak be kellett szolgáltatnia egy harangot és az orgona értékes ónólom ötvözetű homlokzati sípjait, erre a hangszerre is vonatkozott. A napjainkban használatos homlokzati sípok helyén egykoron értékesebbek szóltak, de azokat annak idején az állam rekvirálta. Az orgona történetében az első jelentős átépítésre 1963-ban került sor.

Az Ország Sándor és Fia manufaktúra emblémája

Az eredeti pneumatikus, tasniladás szerkezetű szelládákat és a billentyűzet-rendszert felváltotta az elektromos vezérlés, amelynek következtében a játszóasztalt hordozhatóvá alakították. Ennek során elbontották az eredeti játszóasztalt – amely akkoriban közepén helyezkedett el –, és helyette a Fővárosi Hangszerkészítő Vállalat Füredi úti műhelyében készült egy új, de immár 3 manuális asztal a karzat délnyugati sarkában. Az orgonaház sem ért korábban faltól falig. A kétoldali bővítést szintén a felújítás során végezték el, így biztosítva helyet egy teljesen különálló harmadik manuál beépítéséhez. Ennek az egységnek mind stilisztikai, mind kivitelezési tervezője a tempom akkori híres orgonaművésze, Pécsi Sebestyén volt. A bővítés azonban csak a szimmetria miatt készült, új megszólaló sípok csak a bal oldalon található keskeny homlokzati sípcsoport mögé kerültek. A jobb oldalon található homlokzati sípcsoport mögötti orgonaház belső tere üres, ám jelenleg innen lehet megközelíteni egy kis ajtón át az orgona belső terét. 50 évvel ezelőtt a kor gyengeáramú technológiája még igen kezdetleges volt, ezért is történt, hogy a 2000-es évek elején az orgona kezdett „elhalni”.

A hangszer rossz állapota, az esetlegesen működő elektronika, a régi fűjtató motor annyira elhasználódott, hogy napjai meg voltak számlálva. Ezért Horváth Zoltán esperesplébános, Újpest díszpolgára kezdeményezte az orgona teljes felújítását. A képviselőtestület támogatása nyomán Újpest Önkormányzata a felújításhoz jelentős anyagi támogatást nyújtott, így az orgona három év leforgása alatt teljesen újjászülehetett. Lukács Tamás noszvaji orgonaépítő-restaurátor mester négy felújítási fázist javasolt. Az első fázisban a teljes

aerofon [levegő befúvásával megszólaltatott zeneeszköz] szerkezetet átépítették, mind a 2790 darab síp, a szelládák és a légjáratok javítása és portalanítása megtörtént. A második fázis az új fűjtató motor beszerzése és beszerelése volt. A 1,5 kilowatt teljesítményű motor Vámoszabadiban készült, és korszerű technológiával percenként 35 m³ levegőt termel a hangszer megszólaltatására. A harmadik és a negyedik fázis elválaszthatatlanok voltak egymástól, vagyis egyszerre kellett elkészülniük. Előbbiben az orgona szelepei és a hangszínsorait mozgó elektronikának a cseréjét végezték el, míg az utolsó szakaszban egy új játszóasztal megépítésére került sor.

A új játszóasztalra azért volt szükség, mert az 1963-ban épített változatot nem a nemzetközi szabvány szerint készítették. Szűkek voltak a billentyűk, a pedálbillentyűk úgyszintén, és emellett sekély járásúak voltak. De maguk a billentyűborítások is olyan rossz minőségben – az akkori körülmények közt fellelhető anyagok felhasználásával – készültek, hogy néhány évtized alatt teljesen elkoptak. A hangszínkapcsolók elektromos alkatrészei a nagy elektromos ingadozás során mind megégték, volt olyan eset is, hogy az elektronika hibája miatt poroltóval kellett tüzet oltani az orgonában. Az új játszóasztalt a kőbányai székhelyű Várad István és Fia aranykoszorús orgonaépítő vállalkozás építette; a hangszerbe, mint teljes nagy egységbe (játszóasztal és szekrény) az elektronikát Szabó Tibor újpesti villamosmérnök tervezte és készítette. Az új játszóasztal építése nem volt zökkenőmentes. Elsősorban az anyagi feltételeket kellett megteremtteni, amelyben az önkormányzat partnerséget vállalt, de így is csak lassan indulhatott el a kivitelezés. A másik nehézség az volt,

Az 1963-ban kibővített, ma is látható orgona összképe

Az új játszóasztal Újpest város címérével

hogy a Németországból megrendelt alkatrészek ára – az árfolyamingadozások miatt – jelentősen eltért az előzetes árajánlatoktól. 2015 márciusában mégis sikerült megkötni a szerződéseket Lukács Tamás, Váradi István és Szabó Tibor, valamint a főplébánia között, és elkezdődhetett a kivitelezés. Az új játszóasztal művészi kivitelezésénél fő szempont volt az időtállóság, a nemes faanyagok gondos megválogatása, felhasználása és a stilisztikai egység megteremtése a 104 éves orgonaház felépítményével, illetve a templombelső berendezéseivel.

Az építőmesterek a tölgyfa felhasználása mellett nemes trópusi kemény szerkezetű faanyagokkal – wenge, makaszári eben, afrikai rózsafa, zebrano alapanyagokkal – dolgoztak. Váradi István több évtizedes tapasztalatából szerzett szaktudásának köszönhetően az új asztal az ún. BDO nemzetközi szabványnak megfelelően (ahol egymással párhuzamos és homorú a pedál billentyű sor), jó minőségben, ízlésesen készült el. A karzat új hajópadlót kapott, a teherhordó gerendák felülvizsgálatával és faanyagvédelmével kiegészítve, amely az egyház gondnokának, Pozsgay Györgynek a munkája. A játszóasztal új elektronikáját Szabó Tibor mérnök a kor legmodernebb, megbízható és precízen működő alkatrészeiből

tervezte és építette meg. Minden elektromos vezérlés szándékosan sok-sok kis egységből készült és tevődik össze, közösen formálva a teljes elektromos vezérlést, hogy esetleges hibák esetén ne a teljes vezérlést, csak a működés-képtelen alkatrészeket kelljen lecserélni. Az orgona új elektronikája 15 éves garanciával készült, ennek azonban feltétele volt, hogy a plébánia megrendelje az orgona villám elleni, illetve fázis kimaradási elektromos védelmét is. Lukács Tamás fővállalkozó 2015 júliusában helyezte el a játszóasztalt új helyére, a teljesen felújított karzat mértani közepére.

A teljes felújítás nem jöhetett volna létre a hívek adományai és Újpest városvezetésének elkötelezett támogatása nélkül. A hangszer, a karzat padlócsereje, az elektromos munkálatok, és egyéb apró járulékos költségek közel 23 millió forintot tettek ki. A játszóasztal kottatartójába faintarziával bekerült Újpest város címere, ezzel is jelezve, hogy az orgona a városé is. □

Iványi János Dokumentumok az újpesti Egek Királynéja főplébánia-templom építéséről című, négyrészes sorozata az ÚHÉ 2010-es évfolyamában jelent meg – a szerk.

A díszes orgonaszekrény homlokzati részlete

Ahogyan az orgonát általában nem látjuk

Újabb epizódok Aschner Lipót életéből

A pénzszekevény titka

Az első világháborút követően a magyarországi települések külföldi kölcsönök felvételével igyekeztek stabilizálni helyzetüket. A rendezett tanácsú magyar városok számára az 1925. évi XII. törvénycikk engedélyezte az ún. Speyer-kölcsönök felvételét. A Speyer and Company New York-i bankház által folyósított hitelek révén a települések zálogkötvények kibocsátásával jutottak fejlesztési forrásokhoz. A kötvények 7,5%-ot kamatoztak és 20 éves lejáratúak voltak. Valójában a bankház csak megszervezte az értékpapír-kibocsátást és közvetítői szerepet vállalt a magyar városok, valamint a külföldi befektetők között. A hosszú lejáratú kölcsönökből minden város annyit vehetett igénybe, amennyit az önkormányzat határozata alapján a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve engedélyezett. Fontos feltétel volt, hogy a hitel évi adósságszolgálatának a nagysága nem haladhatta meg az adott város általános forgalmi adóból és kereseti adóból származó összes bevételeinek a felét. Magyarország 45 rendezett tanácsú (megyei) városa közül 36 élt a Speyer-kölcsön lehetőségével. A hitelt igénylő települések közül a legmagasabb összeget, 700 000 dollárt (akkori értéken 3 099 175 pengőt) Újpest vette fel. A város képviselőtestülete úgy döntött, hogy a fejlesztési hitel java részét az Attila, Türr István, Nádor és Pöltenberg utcák által határolt területen felépíteni kívánt, 162 lakásos új lakónegyed építésére kívánja fordítani. Ezen a 11 310 m²-es területen épültek fel a Mátyás téri házak. Az első lakók már 1927 nyarán beköltözhetek új otthonukba.

1934-ben, kilenc évvel a hitel felvétele után, Újpestnek még 550 000 dollár tartozása állt fenn a Speyer-kölcsönből. Ekkor egy váratlan fordulattal Aschner Lipót, az Egyesült Izzó vezérigazgatója (a város képviselőtestületének tagja) különleges pénzügyi érzékkel közreműködött abban, hogy Újpest nyereséggel zárja a Speyer-kölcsön törlesztését. A Városok Lapja 1935. március 1-i száma „Újpest Speyer-kötvényüzlete” címmel számol be a történetekről. „Rendkívül érdekes tranzakciót bonyolított le Újpest városa. A múlt esztendő őszén történt, hogy egy budapesti bankbizományos cég felhívta Semsey Aladárnak, Újpest város polgármesterének figyelmét arra, hogy milyen alacsonyan állanak a Speyer-kölcsönkötvények és egyben ajánlatot tett arra, hogy háromszázezer dollár névértékű kölcsönkötvényt 340.000 pengőért tud szállítani. [1 dollár értéke 4,172 pengő volt.] Újpest városának természetesen erre a célra nincsen pénze, ellenben Semsey polgármester az ajánlatról értesítette Aschner Lipótot, az Egyesült Izzó vezérigazgatóját. Aschner vezérigazgató azon-

közreműködött abban, hogy Újpest nyereséggel zárja a Speyer-kölcsön törlesztését. A Városok Lapja 1935. március 1-i száma „Újpest Speyer-kötvényüzlete” címmel számol be a történetekről. „Rendkívül érdekes tranzakciót bonyolított le Újpest városa. A múlt esztendő őszén történt, hogy egy budapesti bankbizományos cég felhívta Semsey Aladárnak, Újpest város polgármesterének figyelmét arra, hogy milyen alacsonyan állanak a Speyer-kölcsönkötvények és egyben ajánlatot tett arra, hogy háromszázezer dollár névértékű kölcsönkötvényt 340.000 pengőért tud szállítani. [1 dollár értéke 4,172 pengő volt.] Újpest városának természetesen erre a célra nincsen pénze, ellenben Semsey polgármester az ajánlatról értesítette Aschner Lipótot, az Egyesült Izzó vezérigazgatóját. Aschner vezérigazgató azon-

A Városok Lapja 1935. március 1-i száma „Újpest Speyer-kötvényüzlete” címmel számolt be a különleges tranzakcióról (Forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény)

nal felismerte, hogy ebből a kötvényvásárlásból milyen nagy előnye lehet Újpest városának és az ajánlatról értesítette a Tröszt, a Magyar Pamutipar, a Wolfner- és a Mauthner-féle bőrgyárak és még néhány újpesti nagyobb iparvállalat vezetését. Rögtönzött megbeszélésre gyűltek össze és az eredmény az volt, hogy 24 óra alatt az újpesti iparvállalatok Újpest városa helyett kifizették a 340 000 pengőt. Újpest városával pedig olyan megállapodást kötöttek, hogy a város az 1935. költségvetési évtől kezdve négy éven át 97 000 pengős részletekben fizeti vissza az ily módon kölcsön kapott összeget. A nagy iparvállalatok akciója igen kedvező volt már akkor Újpest városára, mert hiszen a vállalatok által kért kamat körülbelül három százalék, amikor a kötvények után ötszázalékos kamat jár. Újpest városa a tranzakció lekötése, illetve gyors végrehajtása után tett csak jelentést a belügyminisztériumnak erről a szerződésről, amelynek jóváhagyását kérte. A belügyminiszter szabálytalanságot látott abban, hogy a város előbb végrehajtotta a tranzakciót és csak azután kérte a jóváhagyást s ezért Semsey polgármestert meg is róttá. A szerződést azonban ennek ellenére jóváhagyta, mert elismerte, hogy előnyt jelent Újpest városára nézve. A kötvényeket Aschner Lipót vezérigazgató az Egyesült Izzó pénzszekrényében őrizte, Újpest városa pedig az

idei költségvetésbe már föl is vette az első 97 000 pengős részletet, amely a költségvetés belügyminiszteri jóváhagyása után vált volna esedékessé. Időközben azonban a kötvénypiacon megindult a nagy áremelkedés és a Speyer-kölcsön két héttel ezelőtt már elérte a hatvanszázalékos árfolyamot is. Az Újpest város tulajdonában levő kötvények értéke ezáltal a vételár kétszeresénél is nagyobbra emelkedett. Ekkor Aschner vezérigazgató azt az ajánlatot tette Semsey polgármesternek, hogy a 300 000 dollár névértékű kötvények felét, tehát 150 000 dollárt, adjon el és ebben az esetben Újpest városának ingyen marad meg 150 000 dollár névértékű Speyer-kölcsönkötvénye. Semsey polgármester ezt az ajánlatot is elfogadta, a tranzakciót lebonyolították, Újpest városa kamatmentesen visszafizette az iparvállalatoknak az ősszel kölcsönkapott 340 000 pengőt és az eladási árból még 7000 pengő készpénze is maradt. Most tehát az a helyzet, hogy Újpest városának vagyona ingyen 150 000 dollár névértékű Speyer-kölcsönnel szaporodott és azon kívül a költségvetése a négy éven át fizetendő 97 000 pengővel megkönnyebbedett. Az ingyen kötvények évi 25 000 pengő kamatjövedelmet biztosítanak.” Ezzel a pénzügyi tranzakcióval zárult Újpest történeke egyik legnagyobb jelentőségű pénzügyi művelete. A szaksajtó szerint a rendkívül jelentőségű adósságtörlesztést az előrelátó terv megalkotóinak, Aschner Lipótnak, dr. Semsey Aladár polgármesternek és Kriszt Lajos főszámvevőnek köszönhetette a város közönsége. □

A Speyer and Company New Yorki bankház által kibocsátott értékpapír (részlet)

A Mátyás téri házakat fővállalkozóként Tomola Frigyes építőipari cége, valamint a Cyklop Rt., Szabó Ambrus és Bíró János vállalkozó építette (Forrás: Dokumentumfilm Újpestről, 1937 - Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Szemelvények dr. Fraknóy Gyula ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 6. rész

Hazánkban 1895-ben, a kötelező polgári házasság bevezetésétől kezdődően vált lehetővé a házasság bírósági felbontása. Ezt a több mint fél évszázadon át hatályban lévő Házassági törvény szigorú feltételekhez kötötte: bontó okokat (pl. házasságtörés, hűtlen elhagyás) határozott meg és a bontást kizárólag a vétlen házaspár kérhette a másik fél vétkességének bizonyításával. 1945-ben egy rendelet áttörte a vétkeségi elvet: öt évi különélés után bármelyik fél kérhette a válás kimondását, két év különélést követően pedig a felek megegyezése esetén vált felbonthatóvá a házasság. Az 1953-ban hatályba lépett Családjogi törvény (Csjt.) a konkrét magatartások részletezése nélkül „komoly és alapos” okból tette lehetővé a házasságok megszüntetését. Ezt sokan a szocialista erkölcs szellemében hozott szigorításként értékelték, a bíróságok azonban komoly és alapos oknak tekintették a felek egybehangzó bontási kérelmét is, feltéve, hogy az ún. járulékos kérdésekben (tartás, gyermekelhelyezés, stb.) egyezséget kötöttek.

Nagyapám korabeli ügyvédi aktáiban a fent említett valamennyi válási módozatra akad példa, ezekből mutatok be néhány jellemző esetet.

1. T. M.-né újpesti lakos 1952 februárjában azon az alapon kérte ügyvéd útján a per megindítását, hogy férje 1947 márciusában „jogos ok nélkül” távozott közös lakásukból és azóta különváltan élnek, így a jogszabályban megkívánt öt év eltelt. Az ügyvédi tényvázlat felvételét követően azonban hónapokig nem jelentkezett, így nagyapám levélben fordult ügyfeléhez: értesítse, kíván-e válópert indítani vagy sem, mert „az ügy elintézetlenül nem maradhat”. Egyúttal figyelmeztette ügyfelét: „bizonyára olvasta az újságban, hogy új rendelet jelent meg, amely az elválást majdnem lehetetlenné teszi” [utalás a már kihirdetett,

1953-ban hatályba lépő Csjt.-re]. Kérte, hogy az asszony sürgősen keresse, hogy az ügyet „így vagy úgy lezárják”. T. M.-né udvarias válaszlevelében, a késedelemért elnézést kérve jelentette ki: „időközben a helyzet úgy alakult, hogy a válást egyelőre függőben tartom. Erre vonatkozó végleges elhatározásomat pár hónap múlva közölni fogom Önnel”. Az ügy folytatásának az aktában nincs nyoma.

2. Az öt év különélési időt a felek sok esetben nem tudták kivárni. A korábbi válásra lehetőséget adott az ún. hűtlen elhagyásra hivatkozás, amely abszolút bontó oknak számított. Alkalmazásának feltétele volt, hogy a házastársától legalább hat hónapja elköltözött fél bírói felhívás ellenére se térjen vissza a közös lakásba. F. S. 1948 júniusában egy ilyen, ún. visszahívó végzés kibocsátását kérte a bíróságtól. Helyhatósági bizonyítvánnyal igazolta, hogy felesége házasságkötésük után másfél hónappal eltávozott a lakásból és azóta nem jelentkezett. „Miután feleségem engem szándékosan és jogos ok nélkül elhagyott, és a házassági életközösséget, mely közöttünk immár 6 hónapja megszakadt, ez irányú felhívás ellenére visszaállítani nem hajlandó, igazolt ügyvédem útján kérem a Tekintetes Törvényszéket, méltóztassék nevezettnek meghagyni, hogy velem a házassági életközösséget a törvényes következmények terhe mellett 8 napon belül állítsa vissza” – írta. Az asszony a végzésre nem reagált, a bíróság által megadott határidőben nem tért vissza, így feltételezhető, hogy a bontásra sor került.

3. Az 1950-es évek bírói gyakorlatában gondot okozott, hogy melyek azok a magatartások, élethelyzetek, amelyek a felek kapcsolatának visszafordíthatatlan megromlását jelzik. Sz. J.-né arra hivatkozva kérte 1938-ban kötött házasságának felbontását, hogy férje már a házasságuk kezdetétől „túlzottan költekezett nővéreire, nekem pedig a legszükségesebbekre sem jutott, továbbá velem szemben durván

viselkedett, tettelesen bántalmazott és 10 éve szerelmi kapcsolatot tart fenn özv. F. L.-nével”. A békítést szolgáló előkészítő eljárásban az alperes tagadta a terhére rótt vádak, de nem vitatta, hogy „voltak közöttünk nézeteltérések és zavarok, ezek azonban kisebb jelentőségűek voltak, amelyek úgyszólván minden házasságban többé-kevésbé előfordulnak, azonban nem indokolhatják a házasság felbontását.” Álláspontjának alátámasztására csatolta az Esti Hírlapban „Férj és feleség köteles egymás apróbb hibáit elnézni” címmel megjelentetett tudósítást egy olyan ügyről, amelyben a bíróság elutasította a bontókeresetet. Az ítéletnek az újságban idézett indoklása szerint „házastársi együttélés csak úgy lehetséges, ha a férj és feleség alkalmazkodik egymáshoz és közös erővel azon vannak, hogy egymás gyarlóságait elnézik. Olyan lényegtelen nézeteltérések és zavarok, mint amilyeneket a peres felek felhoztak, nem alkalmasak arra, hogy a házasságot feldúlják s azok alapján a bíróság a házasseleket szétválassza”. Az adott ügyben azonban az újságcikk a felperest válási szándékában nem ingatta meg. A békítés eredménytelen maradt, a bontóper a felek és számos tanú meghallgatásával folytatódott, egyáltalán nem azt mutatva, hogy a felek közti nézeteltérések „lényegtelenek” lettek volna. Az ügyvédi iratokban a bíróság ítéletének tartalmára, s így arra, hogy az újságban közhírré tett „intelmek” a bíróságot befolyásolták-e a döntésben, nincs adat.

4. K. D.-né háztartásbeli 1951-ben férjének durva, tettelesen magatartására hivatkozással kérte házassága felbontását. Panaszolta, hogy a férje állandóan sértegeti, üti, veri és pénzzel nem támogatja, az inzultusokról rendőrvégi látelvet is csatolt. A tárgyaláson „kisebítő bontóökként” hivatkozott arra is, hogy férjét, aki piaci árus volt „közellátás érdekeit veszélyeztető bűncselekmény” [árdrágítás] miatt jogerősen hat hónap börtönre ítélték. K. D. a házasság megromlását nem vitatta, de arra hivatkozott, hogy amíg ő a szabadságvesztés büntetését töltötte, a felperes idegen férfival létesített nemi kapcsolatot, akitől pénzt is elfogadott. A bíróság, a békülés reményében három havi „ágytól és asztaltól való elválasztást” rendelt el [ami lényegében az élet- és vagyonközösség ideiglenes felfüggesztését jelentette]. A felek között azonban a házaselet

ezt követően sem állt helyre, ezért a bíróság – számos tanú meghallgatását követően – a házasságot felbontotta. Ami figyelemre méltó, az az 1952-ben meghozott ítélet moralizáló indoklása. E szerint „rámutat a bíróság arra, hogy a házaselekeknek a tényállásban ismertetett kötelességsértő magatartása merőben ellentétes a szocialista [sic!] erkölcs szabályaival. Alperes a szocialista együttélés szabályait sértette durva, goromba magatartásával, amely nem egyszer tettelességben is megnyilvánult. Nem egyeztetethető össze a szocialista erkölcs szabályaival felperesnek az a magatartása [sem], hogy míg férje börtönbüntetését tölti, idegen férfival tartott fenn meg nem engedett kapcsolatot, s ahelyett, hogy állandó munkát keresett volna, hogy maga és kiskorú gyermekei tartásáról gondoskodják, S. J. anyagi támogatását fogadta el”.

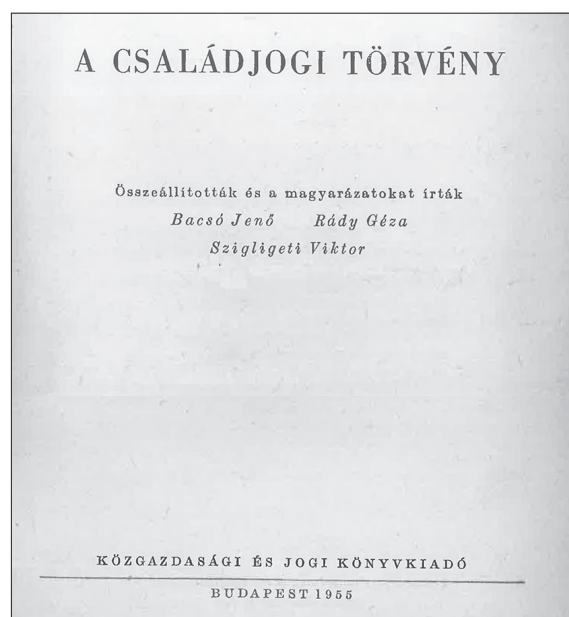
5. Előfordult, hogy a házaselekek maguk sem tudták eldönteni, képesek-e együtt élni vagy sem. K. I. vasesztergályos 1944-ben kötött házasságot menyasszonyával, de 1953-ban benyújtott válókeresete szerint már házasságuk első évétől vitáik voltak. Mint írta, „életünk 1947 nyaráig állandó veszekedések között folyt le, a feleségem egyszerűen kiutasított a lakásból, hat hétig külön éltünk. Később kibékültünk, de feleségem továbbra is a régi maradt velem szemben, [...] kijelentette, hogy nem kellek neki, sajnálja, hogy hozzám jött feleségül, mert őt elvette volna egy orvos, dr. G. J. A nemi életben is csak veszekedett velem. Így folyt az életünk, pokoli módon egészen 1953 márciusáig”. A feleség a terhére rótt magatartásokat tagadta, ellenben a házasság megromlásának okaként férje italozását, ok nélküli kötekedéseit, állandó „idegrohamait” és azt jelölte meg, hogy férje „természetlenes módon akart vele érintkezni”. A házasság felbontását ennek ellenére az asszony nem kérte, de „ha a bíróság úgy látja, hogy a további együttélés lehetetlen”, azt nem ellenezte, a férje hibájából. Ez az eljárás a felek közös kérelmére megszűnt. Nem telt el azonban sok idő, és K. I.-né feltűnően durva becsületsértés miatt feljelentette férjét, mivel egy levélben trágár kifejezésekkel illette, a férj ellenkérelme szerint viszont felesége terjesztett róla „széltében becsümlő szavakat és híreket”. A büntetőbíróság a férfi bűnösségét látta bizonyított-

nak és becsületsértés vétsége miatt 300 forint pénzbüntetésre, ennek behajthatatlansága esetén pedig 10 napi elzárásra ítélte. A büntetőeljárás lezárulta után a férj békülő hangú levelet írt házastársának. „Kedves Irmuska! Nem akarok oly durva pert indítani, mint az előző volt. Mellőzni akarom a 10-20 tanú valamását. Kérlek, keresd fel az ügyvédemet és beszélj vele. Sima pert indítok, vállalom a költségeidet. Természetesen csak abban az esetben, ha a per megegyezés alapján indul. Házaséletünket helyreállítani lehetetlen. Sajnos sokat betegeskedem és nem az ügyvédekre akarom költeni a keresetemet. De az a hüje [sic!] önfejlőségem nem engedi, hogy a válással leálljak. Teljes tisztelettel: Pista.” 1955-ben a férj ismét beadta a válópert, és az asszony a tárgyaláson – korábbi álláspontját megváltoztatva – kijelentette, hogy a válásba beleegyezik. A bíróság a házasságot egyezítő kérelmük alapján – a megromlásra vezető okok és körülmények vizsgálata nélkül – felbontotta.

6. Tipikus bontási oknak számított az adott korban a házastársak elhidegülése. Sz. F. 1956-ban a következőkkel indokolta 1939-ben kötött házassága felbontása iránti kérelmét. „Köztünk egy huzamosabb időn át tartó, lassú, de biztos elhidegülési folyamat játszódott le anélkül, hogy tudtuk volna. Megszűnt közöttünk a kölcsönös vonzalom és szeretet, egymással szemben ideges hangot használtunk, ezek később állandósultak és a tettegeség határáig értek. Mindketten úgy látjuk, hogy egyrészt nem kívánjuk többé házasságunk folytatását, mert tudjuk, hogy köztünk a légkör meg van mérgezve, s látjuk mindketten, hogy a gyermekek érdeke is egyenesen azt kívánja, hogy ne lássák az egymás között napirinden lévő súlyos civódásokat. [...] Nyilvánvaló, hogy úgy fel van dűlva a házaselet közöttünk, hogy annak még csak a legkisebb reménye sem látható, hogy házaseletünk folytatható legyen. Így tehát megvan a komoly ok, amely alapján a házasság felbontása kérhető.” A feleség a válást maga sem ellenezte, bár – állítása szerint – férje elhidegülésében idegen nőkkel való „összemelegedése”, valamint anyósa állandó piszkálódása is szerepet játszott. Az utóbbi miatt kénytelen volt férje lakásából három kiskorú gyermekükkel elköltözni. A bíróság ítéletében a felek „végleges és

visszafordíthatatlan” elhidegülését megállapítva a házasságot felbontotta, és a gyermekeket – egyezítő nyilatkozatuk alapján – az anya nevelésébe adta.

7. A felek közötti viták olykor az életközösség megszakadását követően sem jutottak nyugvópontra. R. E. 1951-ben, állandó nézeteltéréseik miatt eltávozott házastársa szüleinek lakásából, mert anyósa megvádolta azzal, hogy nem akar dolgozni. Másnap egy bőrönddel jelent meg, hogy szükséges ingóságait elvigye, de nem engedték be a lakásba. Végül bírósághoz fordult, hogy a keresetlevélben tételeken felsorolt ingóságait (köztük alsóneműt, felsőruházatát, borotvakészletét, cipőit, karóráját, egy pakli rómi kártyát) adják ki részére. Különösen sérelmezte, hogy a részére biztosított élelmiszer utalványokról (hús- és hentesáru jegy, liszt-, zsír-, kenyér- és szappanjegy stb.) felesége a „jegykockákat” [szelvényeket] levágta, és ezzel meggátolta, hogy a gyárban étkezhessen. A bíróságon a felek között parázs vita kerekedett azon, hogy „ki mit vitt a házasságba”, és mit kell visszaadnia és kifizetnie a férjnek az ingóságok kiadása fejében. Egyidejűleg a házastársak között a válóper is megindult. Végül ügyvédek egyezkedésének eredményeként egyidejűleg megállapodtak a férjet terhelő nőtartási kötelezettségről, a feleség pedig vállalta az igényelt ingóságok kiadását a férje részére. *(Folytatjuk...)*

A Családjogi törvény 1955-ös kommentárjának címlapja

A női honvédhadnagy (részlet)

Mindnyájan emlékezni fogunk az alakjára, a kik az 1848/49-iki szabadságharca emlékeinek kiállítását meglátogattuk. A pénztárnál egy 48-as honvéd főhadnagy ült, egyenruhában, mellén a koszorús vitézségi renddel, fején a trikolor-rózsás csákó; napbarnított arcán se bajusz, se szakáll.

Én ez alakot az 1849-iki májusi napokban láttam, akkor még nyalka „legény” volt, huszár dolmányban, sarkantyús csizmában. Írtam is róla valami költeményt.

Hanem hát mind annál, a mit költői fantázia kitalál, sokkal érdekesebb ennek a rendkívüli alaknak az igaz története, a melyhez a hiteles adatokat ő maga bocsátá kezemre. Ez a két év egy nő életéből „sok” volna egy regénynek.

„Lebstück Mária” (ez volt a családi neve) Zágrábban született, horvát szülőktől 1830-ban, a hol az atyja jómódú kereskedő volt. Kora fiatalságában Bécsbe került, a hol szülőinek gazdag rokonai laktak. A mint 1848-ban a márciusi mozgalom megindult, a szabadság mámore a 18 éves leány lelkét is elragadta: miután március 13-án és 14-én az ifjú harcosok számára koszorúkat fűzött, március 15-én már nagyobb tette szánta el magát. Felcserélte a női öltönyt az aulista egyenruhával, s puskát ragadva maga is beállt a Giron György vezénylete alatt alakult „német légióba”, később a jogászsázlóaljba, melynek főparancsnoka Colloredo gróf, alparancsnoka Koller volt.

Ettől fogva férfinak tekintette mindenki, Károly volt a neve. Részt vett a vérengző torlaszharcokban, az utcai ütközetekben, egész a döntő ostromig, melyben Windischgrätz seregei a bécsi forradalmat leverték.

Ekkor azzal szabadult meg az üldözés elől, hogy ismét felölté a női ruháit, s szépen kísértelt Bécsből gyalog, letörölve arczáról a puskaporfüstöt. Eljutott szerencsésen Wien-passingig. A folyamaton átvető híd le volt

hordva. Az innenső parton nem is volt semmi őrség. Csak a hídkorlát volt meghagyva és egy gerendaszál. Ezen az egy szál gerendán tornászta át magát a menekülő a túlsó partra.

Ott azonban két magyar nemzetőrré bukkant, a kik vasrudakkal voltak felfegyverkezve: azok elfogták, mint kémeket s bevitték egy faluba s ott áristomba tették. A bíró azonban szabadon bocsátotta s a leány folytatta azután az útját feltartóztatlanul Vasváron keresztül Sopronig. Győrbe igyekezett eljutni, a hol férjénél levő nénje lakott.

Este későn érkezett meg Sopronba s ott a Magyar Király című vendéglőbe szállt meg. Sopronból azonban senkinek sem volt szabad útlevél nélkül kimenni. Ekkor Görgeynek egy hadosztálya cseltámadást intézett az osztrák csapatok ellen s a fegyverzajban a menekülő leány, a ki nem félt már az apró golyók füttylésétől, se az öregek bűgásától, könnyű szerrel kijutott a városból.

Cenkig folyvást gyalog menekült, itt utolérte egy könnyű cséza, melyen két úri ember ült, azok megszánták a leányt és felvették a kocsijukra. Ők is Sopronból menekültek s Győrbe igyekeztek. Ámde nem volt köszönet a barátságukban, mert Csornán túl, amint a befagyott Kis-Rábán át akartak hajtatni, leszakadt a jég a szekér alatt. Jó szerencse, hogy közel voltak a honvéd előőrsök, azok kihúzgálták őket a vízből. A leánynak az öltözete azonban facsaró víz lett s azonnal jéggé fagyott a tagjaiban. Egy derék honvédkáplárnak aztán megesett rajta a szíve, odavitte az őrtűzhöz, ráadta a saját köpönyegét, hogy annak az oltalma alatt vesse le az öltönyeit s takarózzék bele, amíg az őrtűznél megszáradnak a szoknyái s ismét fölveheti. A pálinkás kulacsával is megkínálta, hogy felmelegedjék. E jégfürdő után azzal került ki a halálos betegséget, hogy amint ruháit újra fölvehette, nekiindult gyalog az útnak, a sebes mozgás ismét fölhevíté. Másnap eljutott Győrbe. [...]

Ámde ő nem kalandnak tekinté, a mi addig történt vele: teljes lelkét betölté a sza-

badságért való rajongás. Midőn harmadnap megtudá, hogy egykori parancsnoka, Giron őrnagy szintén Győrben van a bécsi német légióval, odasietett hozzá: az a „Fehér hajó” vendéglőben lakott. Az őrnagy rögtön ráismert a női ruhában a vitéz katonájára: „hozott Isten öcsécském!” üdvözlé s hozatott számára aulista egyenruhát, adott neki puskát, kardot. Máriából ismét Károly lett. – Még aznap délből letette az esküt a háromszínű zászló alatt a „Fehér hajó” előtti téren a német légióval együtt s már két órákor silbakra volt küldve Görgey főhadiszállása elé a püspöki palotához. Ez volt első szolgálattétele magyar zászló alatt.

[...] A kápolnai ütközetben derék osztályrész jutott a tirolai szabad csapatnak. A végzetes visszavonulásnál egy vértess század megrohanta a lövészeket. Ezek az országúton tömeget képezve fogadták a rohamot. A nehéz lovasság szétrobbantá a gyalogcsapatot. Ennek egy része elesett, a többi elfogott vagy elfutott, a sötlyékbe. Károly egyedül futott tovább az országúton, fegyverét el nem dobva kezéből. Három kurazír utána vágatott, szörnyen szidalmazva és fenyegetve, ha meg nem áll. Egyszer aztán megállt. Egy vén fűzfához jutott: a mögé megvonult. Háta mögött mély süppedék, a melybe a lovasok nem kerülhetnek. E védő menedékből jó cél-
lövő fegyverével kettőt lelőtt a lovasok közül, a harmadik megfordult és elvágatott. Mikor aztán a magyar hadsereg ismét összeszed-
között, Ott kapitány, ki a jelenet szemtanúja vala, odavezeté Károlyt a fővezér Dembinszky elé, a ki e szavakat intézte hozzá:

– Fiatalember! Legyen ön mindig ilyen vitéz. Ön ma az arany kardbojtot szolgálta meg. – S rögtön kinevezte alhadnaggyá. [...]

Görgey Gáspár tábornokhoz küldte őt, a ki Károlyt a Miklós-huszárok közé osztá be. Nyalka huszár volt! Már akkor mindenki tudta, hogy leány. Tizenkilenc esztendő leány, mint huszárhadnagy. Még férfinak is gyermek volna – a mai világban!

[...] Szolnoki masírozta a Miklós-huszárok. Károlyt Wagner tüzér-őrnagy mellé rendelték nyargoncnak. Kitűnő lovasnak kellett hát lennie, mert a nyargonc tiszte árkon-bokron, sötlyéken keresztül vágatni cél felé. Szolnokon azzal bízta meg a dandárnok, hogy 23 szekér lőport és töltényt

szállítson el Komárom várába. [...] Négy huszár lett fedezetül rendelve a szekerek mellé. Hajnalban érkeztek meg Komáromba, a hol Károly átadta a sürgönyt Görgeynek. Az nap délből volt a csillagsánc ostromában kifejtett vérengző ütközet.

Még azon a napon kinevezé Mészáros Lázár hadügyminiszter Károlyt főhadnagynak.

Komárom felszabadítása után Budapest alá vonult a magyar derékhad. [...] A hegyekről lőtték a várat, a várból pedig Pest városát. Közbe pedig hangicsáltak a fülemilk. A tűzokádó Gellért ormán játszódtott le az idill. A fiatal huszárfőhadnagy itt kapta a legveszélyesebb sebet: nem a Károly, hanem a Mária; a szívén kapta a sebet; szerelmes lett a hősi tüzér-parancsnokba.

Maga is megijedt e mámorító szenvedélyétől, s hogy véget vessen neki, a halálnak rohant. Hajh, abban a régi időben, de sok szerencsétlen szerelmes találta meg az igazi módját a szívgyógyulásnak – tűzzel: nekirohant a golyózápornak. Május 20-án éjjel Károly Mária besorakozott az önkéntesek csapatába, akik vállalkoztak a Ferdinánd-kapunál ostromlábtókon felhatolni a vár bástyafokára. Ebben a hősvállalatban is részt vett; nem találta fel a halált. Hanem feltalálta a helyett a boldogságot. Szerelme viszonzva lett. Egy tábori lelkész rendbehozott mindent. Három hétig tartott a kivívott Buda várában a mámor: a szerelem és a diadal mámor. Az idő rövidségét kipótolta a szerelem és diadal nagysága.

Hanem ez a boldogság sehogy sem illett össze a huszárfőhadnagyi egyenruhával. „Egy egész babérrerdőnél egy rózsabimbó többet ér”. Károly lemondott a kivívott férfinév dicsőségéről, azért, hogy asszony lehessen. (Mégis csak az asszony az erősebb!) [...]

Most itt lakik Új-Pesten a fiánál. Szegény sorban van és beteg. Nem panaszkolja sorsát, nem alkalmatlankodik a hazafiak ajtaján, nem kéreget, nem dicsekszik az érdemeivel; csendesesen megvonul.

Én sem indítok meg érette országos irgalmat, csupán annyit mondok, hogy talán mégis szép volna a magyar honfiaktól, ha ezt az emlékezetre méltó alakját a szabadságharcnak nem hagynák élte alkonyatán nyomorban elveszni. □

Szemerédy (Szemrád) Béla

Két háború, két találkozás. A XX. századot végig élő emberek sorsa sokszor regénybe illő fordulatokat hozott. Különleges élete volt Szemerédy (Szemrád) Bélának is.

Édesapja Szemrád Mátyás szabómester a Felvidékről származott. Baubach Adéllal kötött házasságából három gyermeke született: Vilma, Béla – aki Érsekújváron látta meg a napvilágot 1897-ben –, és végül Etelka. (Apósa, Georg Baubach szintén szabómester volt. Lányát csak azzal a feltétellel adta a katolikus Szemrád Mátyásnak, ha születendő gyermekeik evangélikus vallásúak lesznek.) A család a főváros közelébe, az iparosodó Újpestre költözött. A Csokonai utca 4. szám alatt lett otthonuk, annak hátsó udvari részében alakítottak ki szabóműhelyt. (A ház sorsa kalandos: ma a 6-os számot viseli, mivel a sarki telek beépítésével átszámozták az utcát. Így bizonyos, hogy a ma is álló belső udvaros épület egy mellékszárnnyában lakott egy ideig Lebstock Mária, és nem abban a 4-es számot viselő házban, amelyet emléktábla jelöl.)

A fiúgyermek, Béla, kitanulta édesapja mesterségét, majd kereskedelmi felsőfokú iskolát is végzett. Éppen csak nagykorú lett, amikor besorozták. A Monarchia hadseregének tisztekre volt szüksége, ő végzettsége okán zászlósi rendfokozatot kapott.

Az újpesti fiatalember az olasz frontra került. Ekkortájt készülhetett Triesztben az a fényképfelvétel, amin egy öntudatos fiatal tiszt néz a fotográfus lencséjébe. Szemrád Béla hamar kitüntette magát. A korabeli hadijelentés erről így írt: „1915. október 27-ről 28-ra virradó éjjel a 24. tábori vadászászlóalj két százada Pintér Aladár százados vezetésével a Monté St. Michele déli lejtőjén húzódó védőszakaszunkba benyomult olaszok ellen ellentámadásra kapott parancsot. Az önként jelentkezőkből két csoportot alakítottak. Az egyik csoportot Szemrád Béla zászlós vezetésével azon feladattal küldte előre, hogy köze-

lítse meg az ellenség vonalát és vonja magára az olaszok figyelmét és tüzet, hogy ezáltal a másik csoport oldaltámadással oldhassa meg feladatát. A nagy elszántsággal véghezvitt támadás azonban ismételtelen megghiúsult az olaszok heves tüzeiben. Ekkor Szemrád zászlós önként vállalkozott a frontális támadásra. Bámulatos vitézségével vadászainak jó példát mutatva, előlről rohanta meg az ellenséges állást s ő volt az első, aki az árkot elérte. Halálmegvető bátorsággal vívott harcok után elfoglalta az egész árokreszt. Bátor viselkedésével gyarapította kiváló érdemeit, melyeknek méltó jutalma volt az Arany Vitézségi Érem.”

Az olasz frontról hamarosan átvezényelték a keleti, az Orosz Birodalom területén húzódó csataterek övezetébe. Itt még a korábban is öldöklőbb harcok dúltak. Életét talán csak annak köszönhetette, hogy fogságba esett. Szibéria délnyugati régiójába, a Tomszk városban felállított hadifogolytáborba szállították. A táborban hastífusz járvány tombolt, de Szemrád Béla szerencsésen felépült a betegségből. A táborban találkozott sógorával, Glotzbach Kálmánnal, aki ügyessége révén a tábor borbélyja lett. Maga mellé vette őt, afféle segédként dolgozott vele. Egy alkalommal egy orosz tábornokot hosszasan szappanozott, és már majdnem kiderült, hogy ő nem is ért ehhez a szakmához, amikor megérkezett Glotzbach Kálmán és befejezte a beretválás műveletét.

(Glotzbach Kálmán életútja is változatos. Ercsiben született 1885-ben, de gimnazista korában már Újpesten élt, itt érettségizett a később Könyves Kálmánról elnevezett főgimnáziumban. Tagja volt az Újpest Rákospalotai Atlétikai Klub – URAK – labdarúgó csapatának. A nagy háború kitörésekor a szerb frontra került. Végül a keleti fronton ő is orosz fogságba került, így szállították a tomszki táborba.)

A foglyoknak nehéz sorsa volt a táborban. Elhatározták, hogy megszöknek. A Góbi sivatag felé indultak, de a víz- és élelmiszer

hiány miatt visszafordultak. Ezért Szemrád Béla végül csak 1922-ben térhetett haza a fogságból. Ekkor tudta meg, hogy háborús hőstetteiért vitézi címet kapott. Ehhez kapcsolható, hogy a kor szokásainak megfelelően nevét Szemerédy-re magyarosította. Magánélete rendeződött: 1923-ban édesapja Ignác nevű testvérének lányát, Olgát kormányzói engedéllyel vette feleségül. Házasságukból egy István nevű fiú született. A család gyakorlta evangélikus vallását.

A szabóműhely a háborút követően is üzemelt, de ifjú tulajdonosa több lábon állt. Élet-, vagyon-, és házbiztosításokat is kötött ügynökként, saját telefonnal is felszerelt otthonát használva irodaként. A Horthy-korszakban a hadviselt hősokeket támogatta az állam, iparúzési kedvezményeket biztosítva számukra. Szemerédy Béla ezt kihasználva ecetgyártó üzemet létesített a Csokonai utcai ház hátsó traktusában, a szabóműhely mellett. A ház bejáratánál festett cégér hirdette, hogy a palackozott (2 és 5 literes kiszerezésű) ecetet ott meg is lehet vásárolni. A szabóság még egy ideig működhetett, hiszen az 1932-es almanach felemlíti özvegy Szemrád Mátyásné konfekció szabót a Csokonay utca 6. szám alatt.

Szemerédy Béla továbbra is szoros kapcsolatot ápolott sógorával, egykori tisztársaival, vitézi gyűléseket szerveztek. A Tomszkot megjárt egykori tisztek is gyakorta találkoztak: 1931 május 9-én a Gundel Étteremben, napra pontosan öt évvel később a Kéményseprő Vendéglőben szerveztek összejövetelt.

Azután beköszöntött a második nagy világégés. 1944-ben Vitéz Szemerédy Bélát – mint tartalékos tisztet, századosi rangban – ismét a frontra vezényelték. Egykori sorsát most sem kerülte el: hadifogoly lett és újfent a tomszki táborba került. Megtapasztalhatta, mekkora különbség a cári Oroszország vagy a kommunista Szovjetunió foglyának lenni.

A táborban egy újabb találkozás várt rá. Oroszul tudó hadifoglyot kerestek, és ő jelezte, hogy az előző háborús fogság alatt jól-rosszul megtanulta ezt a nyelvet. A táborfelügyelő elé vezették, akiben az első fogságából már megismert tisztet fedezte fel. Attól kezdve mellette írnokként kapott beosztást, aminek az lett a következménye, hogy utolsóként

engedték őt haza a táborból. Amikor elbocsátották, parancsnoka egy lezárt borítékot, abban igazoló írást adott neki. Jelezte, hogy odahaza Magyarországon is politikai változások történtek, a kommunista párt vezeti az országot, hasznára lehet a papír. Szemerédy Béla soha nem tudta meg, mi volt a borítékban, de hazatérését követően igazoltatták, és – talán a levél hatására – nem háborgatták többé.

A két fogság szomorú emlékeit, a második világháborút követő fordulatot nehezen tudta feldolgozni. Csendes visszavonultságban élt Csokonai utcai házában. Vasárnaponként a nagycsalád gyakorta gyűlt ott össze, hogy csendes beszélgetéssel örvendjenek egymás jelenlétének. Szemerédy Béla és felesége ebben a körben ünnepelte meg ezüstlakodal-mát is.

1966-ban érte a halál. Könyvvvel a kezében, csendesen szenderült el. A Megyeri temetőben helyezték végső nyugalomra. Egy évvel később temették mellé sógorát, Gloctzbach (Gerlei) Kálmánt is. A Csokonai utca 6. szám alatt élő rokonaik szeretettel ápolják emléküket.

A cikk megírását adatokkal dr. Fábry György, Szemrád Béla unokatestvérének, Baubach Ágotának fia segítette.

Szemrád Béla zászlós 1914-ben

Fogolytábor Tomszkban, ötezer kilométerre Újpesttől

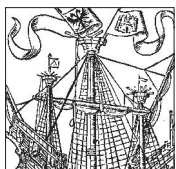

Tomszk, ahol Szemerédy Béla két ízben is raboskodott, ma félmillió város Oroszországban, Szibéria délnyugati részén. A Tom folyó partján már az első nagy háborúban is fogolytábor működött, amelyről a Harangszó című újság 1916. január 30-i számában ez volt olvasható: „A Tomszk mellett épült fogolytáborban 20.088 hadifoglyot őriznek. 483 tiszt van közöttük és ezek közül 75 egy téglalapú lakik, amely a háború előtt orosz tisztek lakása volt. Minden szobában négy tiszt alszik, a lakások tiszták, világosak. A fogoly tiszteknek nem volt semmi panaszuk. Azok a tisztek, akik Tomszk városában magánházaknál vannak, úgyszólván teljes szabadságot élveznek. Nagy kertek zöldelnek minden lakás előtt, és ezek a tiszteknek rendelkezésére vannak adva, akik sportolnak vagy kertmunkát végeznek. Ezeknek is az a panaszuk, hogy hiányzik a könyv, ami nagy jótétemény lenne számukra.” A lap talán a hozzátartozókat igyekezett megnyugtatni, amikor szinte idilli képet festett a

hadifoglyok életéről. A korabeli fényképen mindenesetre barakkok, őrtornyok látszanak és mindenfelé csak sár...

Az is tény azonban, hogy az első világháború derekán még élt némi 19. századból hozott lovagiasság a legyőzött ellenség tisztjeivel szemben. Így vált lehetségessé, hogy Csoma Sándor, a szegedi színház első hegedűse és Baróti József, a szegedi színház főrendezője társulatot alapítottak „Tomszki Hadifogoly Magyar Tisztek Színháza” néven. Gazdag volt a repertoár: Molnár Ferenc: Az ördög; Madách Imre: Az ember tragédiája; Jacques Offenbach: Szent házasság. A társulat olyan műveket választott, amelyekben kevés a női szerep. Baróti József rendező így minimalizálta a „férfi-primadonnák” szerepét, amelyet művésziétlennek tartott. A második világháború idején a tábor már valóban a szovjet büntetőtáborok életét követte. A foglyok mérhetetlen szenvedéséből Szemerédy Bélának is kijutott, ezért érthető, hogy élete utolsó másfél évtizedét visszavonultságban, szótlanágban töltötte. □

Döntésem egy élethosszig tartó kapcsolat elindítója volt

Urbán Kornél villamosmérnök, nyugalmazott tanár, gyakorlati oktatás vezető idén töltötte be 80. életévét. Tanulmányai és munkássága jóval több, mint fél évszázada kötik az Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakközépiskolához. Tevékenységéért Kiváló Tanár elismeréssel, Újpest Gyermekéiért díjjal és Újpestért díjjal tüntették ki. A városvédő egyesület helytörténeti munkásságát Arany Horgony díjjal ismerte el.

– Ön születése óta Újpesten él. Az Urbán család mióta kötődik a városrészhez?

– Mostanában leánnyommal fogtunk hozzá családunk történetének kutatásához. Apai nagyszüleim az 1900-as évek elején a délvidékről Újverbászról (ma: Vrbas, Szerbia) költöztek Újpestre. Anyai nagyapám Kárpátaljáról, nagyanyám pedig Eszékről (ma: Osijek, Horvátország), nagyjából ugyanebben az időszakban került Újpestre. Nagyszüleim korán meghaltak, nem sok családtörténeti beszélgetésben volt részem.

Apai nagyapám esernyőkészítő mester volt, üzletét az Árpád út 13.-ban nyitotta meg. Édesanyám családja pedig szintén abban a házban lakott. Valószínűleg szüleim ennek révén ismerkedtek meg.

Édesapám, ifj. Urbán Fülöp eredeti foglalkozása faesztergályos volt. Az Egyesült Izzóban tanulta a szakmát, a család üzletében is dolgozott. Négyen voltak testvérek: két lány, két fiú. Nagyon népszerű ember volt, sokan szerették. 1945 előtt tagja volt az Újpesti Nemzeti Bizottságnak, a városi képviselőtestületnek és a vármegye törvényhatósági bizottságának is. Jelentős szerepet vitt az újpesti ellenzéki mozgalomban, a Demokrata Párt színeiben választáson is indult, emiatt a háború alatt internálták, büntetőszázadba vitték. A háború után a Független Kisgazdapárt újpesti szervezetének igazgatója, alelnöke lett. A Phöbus Villamossági Rt. főtítkáraként dol-

gozott; 1948-ban súlyos betegségben hunyt el.

– Az édesapja halála után hogyan boldogult a család?

– Hárman voltunk testvérek, félárván maradtunk. Miután anyám a háztartást vezette, nem volt külön jövedelme. Egy jól szituált polgári milióból kerültünk elég rövid időn belül nehéz körülmények közé. Először az értéktárgyak eladásából próbáltunk megélni, később édesanyám trafikot nyitott a városháza előtti villamosmegállóban. Sajnos nem volt jó üzleti érzéke, az árudát néhány év után be kellett zárni. Nehéz idők jöttek, anyagilag teljesen tönkrementünk. Én Szobra kerültem nevelőotthonba. Öcsém csak rövid időt töltött a bakonyoszlapi nevelőotthonban, a félév végén hazatérhetett Újpestre. Anyám kisgyerek korában zongorázott, majd zeneművészeti főiskolára járt, tanulmányait születésünk miatt nem fejezhette be. Anyagi helyzetünk rendezése érdekében a vendéglátóiparban helyezkedett el, presszókban zongorázott.

– Aztán felnőttek a gyerekek. Testvérei milyen életpályát választottak?

– Bátyám, Péter a Magyar Pamutiparban dolgozott egész életében. A szövöde művezetőjeként ment nyugdíjba. Öcsém, András jogász lett, és a Fővárosi Közigazgatási Hivatal főosztályvezetőjeként vonult nyugdíjba. 2014-ben sajnos elhunyt.

– Ön Újpesten járt iskolába?

– A Lőrinc utcai általános iskolába jártam, majd 1954-ben a Landler Jenő Gépipari Technikumba (ma: BMSZC Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája) az egy évvel korábban indult híradástechnikai szakra jelentkeztem. Döntésem tulajdonképpen egy élethosszig tartó kapcsolat elindítója lett. Az általánosban is jó tanuló voltam, a technikumban kitűnően végeztem, miniszteri kitüntetést is kaptam. Újpesten indult a Kandó Kálmán Technikum után másodikként híradástechnikai oktatás.

Rövidesen iskolánk lett a magyarországi középfokú képzés zászlóshajója, mert a Kandó felsőfokú intézménnyé vált.

A technikum elvégzése után a Műszaki Egyetemen villamosmérnöki diplomát szereztem. A hallgatói évek alatt is folyamatosan kapcsolatban álltam a középiskolával, a Landler Rádió Klub tagja voltam, amelyet Vajda György tanár úr alapított. A klub sokat segített a híradástechnika oktatásában is, mert adástechnikával foglalkoztunk. URH-rádiós versenyeken vettünk részt, táborokat szerveztünk a nyári időszakban. Később, a Tungsram MHSZ szervezetének klubjaként komoly anyagi támogatásban részesültünk. Az iskola tanulói közül többen kerültek a Tungsramba, egy részük a híradástechnikai területen, mások a gépgyártásban dolgoztak. Egy alkalommal részt vettem olyan osztálytalálkozón, ahol kiderült, hogy minden diák az Izzóban helyezkedett el.

– *Talán nem véletlen, hogy az egyetem elvégzése után az alma materbe tért vissza.*

– 1963-ban tanárként kerültem az iskolához. Érdekes történet, mert eredetileg a Tungsrammal volt társadalmi szerződés, ami azt jelentette, hogy a támogatás fejében diploma után ott kellett volna elhelyezkednem. Bartos Livia igazgató asszony egyeztetett a vállalattal annak érdekében, hogy az iskolába mehessek tanítani, s helyettem, egy onnan távozni kívánó tanár került a céghez. A feladatom szerint a középfokú szakmai gyakorlati oktatást kellett megfelelő szintre emelnem.

Urbán Kornél tanár úr egyik diákjával az iskola tanműhelyében, az 1970-es években

Az iskolára jellemző volt a kreatív diákság és az innovatív szellemiségű tantestület, ezért szívesen vállaltam a feladatot. Kiváló tudásszintű diákokat szinte nem is kellett keresnünk, hiszen akkoriban hétszeres túljelentkezés volt az intézményben. Különösen jó kollektívában dolgozhattam, az iskola oktatási színvonala kiváló volt.

– *A szakmai élvonalban maradni sosem könnyű, mi tette lehetővé ezt az iskolai munkában?*

– Az 1970/71-es tanévtől, az országban elsőként nálunk indult számítástechnikai oktatás. Ez nagy feladatokat rótt az iskolára. Az első számítógép, amely hozzánk került egy TPA 1001-es gép volt, amelyet a Központi Fizikai Kutató Intézet gyártott. Engem küldtek a gyártóhoz egy tanfolyamra. Akkoriban az országban összesen 172 db számítógép létezett, középfokú oktatási intézményben egy sem. A modernizációval is lépést tarthattunk, az első között kezdtük a digitális elektronika oktatását. Természetesen az analóg híradástechnikai képzés után az elméleti oktatás is átalakult. További innováció az 1980-as évek második felében a két tanítási nyelvű oktatás beindulása volt. Ezek a változások hosszú távra biztosították az iskolai képzés iránti tartós érdeklődést, ezért beiskolázási gondjaink szinte sosem voltak.

– *A gyakorlati képzés tematikája is érdeklődésszerűen változott. Milyen új módszerekkel dolgoztak?*

– Érdekességgént elmondom, hogy a műhelyben tantárgyi keretek között mikroprocesszoros áramkörök készítésével is foglalkoztunk. Akkor terjedtek el a világban a mikroprocesszorok, az első, amit használtunk a Z80-as volt. Egyes diákok azt mondták abban az időben, hogy jobban állunk, mint a Kandó. A gyakorlati műhely tanmeneti munkák fejlesztésében diákok is részt vettek. Az első nálunk készített mikroprocesszoros számítógép az iskola múzeumában ma is látható. Fejlesztője egy zseniális diákunk, Urbán Zoltán (az unokaöcsém) volt. A műhelyben a számítógépből egy tízes sorozatot le is gyártottunk. Készültek fantasztikus vizsgaremekek, az egyiket, egy EPROM égetőt Gáthidi László készítette, ő később pár évig kollégánk is lett. A műhelymunka mellett külső kapcsolatok szervezésével is foglalkoztam. Rendszeresen részt vettünk a Hungarodidakt Kiállításokon – ehhez néhány

vállalat segítsége is kellett –, viszonzásul standunkon egyes termékeiket kiállítottuk. Elsőként tartottunk internet-bemutatót a '80-as évek közepén. A Datanet cég egy hétre ingyenesen adta a szolgáltatást, a kiállítás vezetése ehhez külön telefonvonalat biztosított számunkra. Mondanom sem kell, hogy nálunk állt meg a legtöbb érdeklődő. A projekt diák-irányítója Czoh András volt. A Sulinet program indításakor Magyar Bálint akkori oktatási miniszter a mi standunkon nyitotta meg a kiállítást. Több diákunk dolgozott különböző szakbemutatókon, jelentős cégek standjain például az Epsonnál Eppel Csaba, Kun Szilárd, Juhász Bernadett és mások. Az iskola internettel való ellátását Nagy Miklósnak köszönhetjük, aki szintén újpesti és a hazai internetkultúra megteremtéséért 2001-ben Neumann János-díjban részesült. Lehetőséget biztosított arra, hogy intézményünk az akadémiai hálózathoz kapcsolódhasson. Barabás Gábor kollégám, előbb helyettesem, majd utódom segített a sokrétű feladat ellátásában. A tanműhelyben a számítógép-hálózatot már diákok építették ki, Lécz Balázs vezetésével – ő a sokak által tisztelt néhai Miletics Iván orvos unokája. Diák-rendszergazdák lettek később: Pintér Gusztáv, Pásztor Lénárd, Molnár Zsolt. A fejlesztésekhez szükséges pénzt részben az általam írt, és elnyert pályázati támogatások révén tudtuk előteremteni. Az 1988-tól életbe lépett szakképzési hozzájárulás bevezetése lehetővé tette a gazdálkodó szervezeteknek a szakképző iskolák közvetlen támogatását. Az iskola vezetése rám bízta a kapcsolatépítést. Ezt a támogatási formát 2012-ben megszüntették. Egyszer összeszámoltam; közel 2 milliárd forintot sikerült nyernünk fejlesztésre, amiből idővel teljesen felújíthattuk a tanműhelyt. Vezetésem alatt a '90-es évektől a gépész-tanműhelyben is nagy változások zajlottak. A CNC gépek mellett megjelentek a számítógépes gyártási rendszerek és a robotok. 2000-től az intézmény műszaki vezetői tisztségét láttam el. 2012-ben vonultam nyugdíjba.

– *Nagy szeretettel és odaadással végzett munkája mellett a családra is jutott idő?*

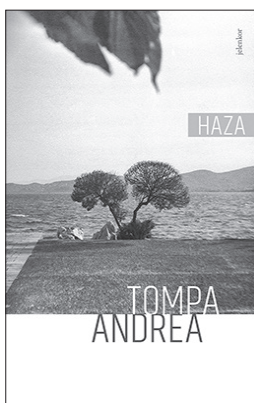
– Feleségemet, Krisztinát is az iskolának köszönhetem, ahol 1963-ban adminisztratív területen dolgozott. Megismerkedtünk, majd 1969-ben kötöttünk házasságot. Két

gyermekünk született: fiam Attila sikeres vállalkozó, lányom Ágnes tudományos pályán dolgozik, a Corvinus Egyetemen tanszékvezető docens és médiaszakértő.

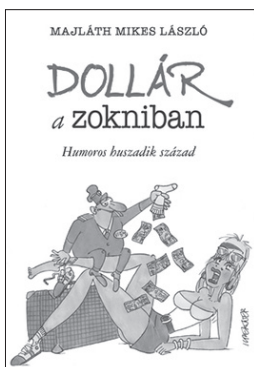
– *Hogyan kapcsolódott a helyismereti munkába?*

– A 2000-es évek elején rádöbbsenem, hogy én vagyok, aki a legmesszebbre lát az iskola történetében, feladatom van. A kutatásban inspirált a meglévő múzeum és a készülő Újpesti Lexikon, amelynek létrehozásában, az internetes változat főszerkesztő helyetteseként részt vehettem. Dr. Sipos Lajos a lexikon szerkesztője keresett meg, kérte az anyag internetes változatában az iskola segítségét. Természetesen vállaltuk a feladatot, a program elkészítésében Lécz Balázs vezetésével diákok is részt vettek. A munkában sok jelentős helyismerettel rendelkező helytörténészt ismerhettem meg, többek között Fericsán Kálmánt, aki bevezetett a levéltári kutatás rejtelseibe. Megismertem Konrád Gizellát és férjét, Iványi Jánost, akik újpesti építéstörténetének feldolgozásában a legjelentősebb munkát végezték. Könyvük egyik fejezetében feldolgozták iskolánk építésének történetét is. Fontos találkozás volt számomra Kadlecovits Géza megismerése, aki felkért, vegyek részt az Újpesti Városvédő Egyesület alapításában. Közös projektünk az iskola falán elhelyezett, elhunyt újpesti akadémikusoknak emléket állító két tábla, amelynek első darabja 2000-ben, a második 2007-ben készült el. 2009-ben az egyesület akkori elnökét, dr. Kovács Ivánnét megkeresve dolgoztuk ki a Magyar Tudomány Napjához kötődő megemlékezések rendszerét, amelynek gazdája a Városvédő Egyesület, színhelye az iskola lett. Fórumot kívántunk teremteni ahhoz, hogy a civilszervezetek, a városvezetés és Újpesti tiszteletre méltó polgárai találkozhassanak, eszmét cserélhessenek. Az emléktáblák koszorúzásához kapcsolódó eddigi rendezvények tapasztalatai alapján sikerként könyvelhetjük el, hogy a rendszerváltás utáni valamennyi városvezető megjelent az eseményen.

Úgy gondolom, van még tennivalóm, ezért részletekben közlötteszem a Facebook oldalamon iskolánk történetét. Bejegyzéseim száma már a háromszázat is meghaladta. Örömmel tapasztalom a nagyszámú érdeklődést, a munkát ősszel folytatom. □

Tompa Andrea új regényének főhőse egy osztálytalálkozó kapcsán látogat vissza gyerekkora helyszínére. Egy másik országból, egy másik városból érkezik, de a nyelv, az anyanyelv mindkét helyen ma is közös. Az otthon, a haza és a hazatérés érzelmi háttérét éljük át a regénybeli írónővel, aki öregdiákként felkérést kapott az ünnepi beszéd elmondására. Megismeri a többiek sorsát, azokat akik maradtak, és azokat, akik elmentek, akárcsak ő. Tompa Andrea, kolozsvári születésű, Libri irodalmi díjas író, a Széchenyi Művészeti Akadémia tagja. Több évvel ezelőtt családjával együtt Újpesten talált otthonra. Regényét a Jelenkor kiadó jelentette meg, kapható a nagyobb könyváruházakban.

Újpest Karinthy-gyűrés humoristájának személyes és satirikus hangú „emlékiratát” elejétől végéig átszövik a helytörténeti adalékok. A Majláth és Mikes család története generációkon át Újpesthez kötődött, illetve azon keresztül vezetett (egészen Angyalföldig). Így aztán gyakran felbukkannak a könyvben ismerős, néha már nem létező helyi utcanévek, gyárak, intézmények, szobrok és helyszínek. Majláth Mikes László szókimondó őszinteséggel mesél rokonairól, életéről, pályájáról, utazásairól és arról a hatalmas famíliáról is, amelynek egyik ágát Ludas Matyinak, a másikat Rádiókabarének hívták. Az idősebb nemzedék tagjai bizonyára értik, hogy mit keres(ett) a dollár a zokniban, a fiatalok pedig megtalálják a könyvben az utazásról szóló szórakoztató történetet. A kötet a Kossuth Kiadó gondozásában jelent meg, megvásárolható a Fejtő Ferenc könyvesboltban (Bocskai u. 26.).

Díjátadó a Városházán

Augusztus 28-án a Városháza dísztermében került sor Újpest Önkormányzata kitüntetéseinek átadására. A városrész Újpest Díszpolgára címmel tüntette ki Bíróné Keleti Ágnes olimpiai bajnok tornászt és Iványi János építőmérnököt, az Újpesti Városvédő Egyesület elnökségi tagját, az Újpesti Helytörténeti Alapítvány kuratóriumi elnökét. Újpestért díj elismerésben részesült dr. Hintalan Albert szülész-nőgyógyász szakorvos, Kocsis András Sándor a Kossuth Kiadó Zrt. elnök vezérigazgatója és Rojkó Annamária újságíró, az Újpesti Helytörténeti Értesítő szerkesztője. Újpest Önkormányzata Elismerő Oklevelével díjazták Németh Antalnét nyugalmazott óvónőt, Laszip Gábor sporttörténész-kutatót és a hagyományörző Lepke Cukrászdát. A kitüntetéseket Déri Tibor polgármester nyújtotta át.

Harangláb

Az Újpesti Városvédő Egyesület és az Újpesti Helytörténeti Alapítvány Újpest polgármesterének támogatásával a Megyeri Temetőben új haranglábát kíván felállítani. Az építési költség várhatóan 7,5 millió Ft, amelyet közadakozásból terveznek előteremteni. Az adományok összege jelenleg 4 millió Ft fölött jár. A kezdeményezők kéri az újpestieket, hogy lehetőségeikhez mérten támogassák a harangláb felállításának költségeit. A Helytörténeti Alapítvány 10103173-44504000-00000005 számú bankszámlájára várja az adományokat. (Közleményként kéri „az új harangláb felállítására” megjelölést.)

Gyász hír

47 éves korában, június 18-án elhunyt Benedek Tibor háromszoros olimpiai bajnok, Európa- és világbajnok vízilabdázó, a férfi vízilabdaválogatott korábbi szövetségi kapitánya. 1990-től az Újpesti Torna Egylet színeiben csapattal négyszer nyert bajnokságot, kétszer volt a Magyar Kupa győztese. 2016 októberétől a Magyar Vízilabda Szövetség elnökségi tagjává választották, valamint az UVSE szakmai igazgatójává nevezték ki. Benedek Tibort családja körében búcsúztatták. Egyesülete, címerét megváltoztatva az elhunyt sportoló monogramját és a nyolcas mezszámot is megjeleníti a logójában.